

Perspectives teòriques en psicologia de la personalitat

Maria Jayme Zaro

PID_00141726

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

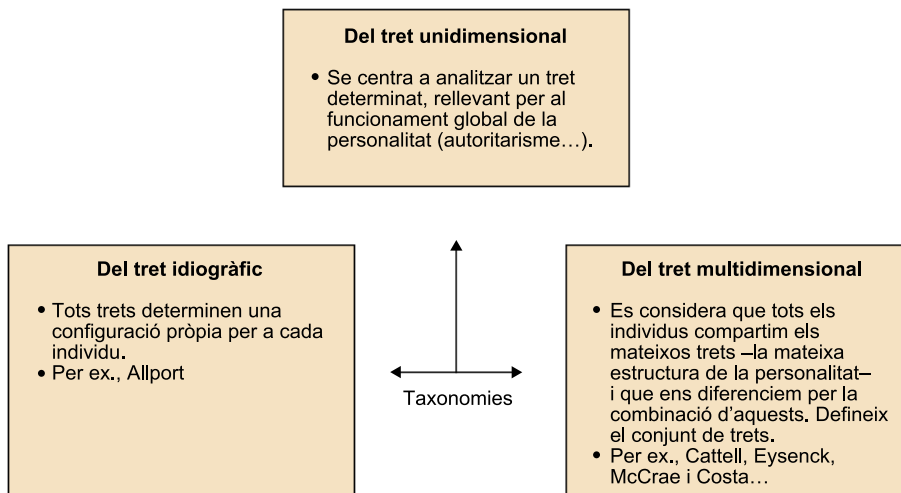
1. La perspectiva dimensional o de tret: Allport, Eysenck, Cattell, McCrae i Costa.....	5
1.1. Gordon Allport (1897-1967)	6
1.2. Models diferencialistes de la personalitat: H. J. Eysenck, R. B. Cattell i McCrae i Costa	9
1.2.1. Hans J. Eysenck (1916-1997): el model PEN	9
1.2.2. Raymond B. Cattell: el model dels setze factors de personalitat	12
1.2.3. R. McCrae i P. Costa: el model dels cinc factors de personalitat	13
2. La perspectiva cognitivista: Kelly, Rotter, Bandura.....	14
2.1. Marc general del cognitivisme	14
2.2. George Kelly (1905-1967): els constructes personals	15
2.2.1. Corol·laris de la teoria	15
2.2.2. Els constructes personals i la seva mesura	17
2.3. Julian Rotter (1916): necessitats psicològiques i locus de control	19
2.3.1. Conceptes bàsics	20
2.3.2. Necessitats psicològiques	22
2.3.3. Locus de control	24
2.4. Albert Bandura (1925): teoria de l'aprenentatge social	25
2.4.1. Conceptes bàsics	25
2.4.2. Modelització	26
3. La perspectiva motivacional. Les teories homeostàtiques: Freud, Hull, Murray. Les teories d'incentiu: teories de metes. Teories del creixement i l'autorealització.....	30
3.1. Introducció a l'estudi de la motivació	30
3.2. Les teories homeostàtiques (teories d'embranchida): Freud, Hull, Murray	33
3.2.1. Teoria dels instints i la motivació: Sigmund Freud (1856-1939)	33
3.2.2. Les teories E-R: teories de la reducció de l'impuls, C. Hull	36
3.2.3. Necessitat-pressió: H. A. Murray (1893-1988)	38
3.3. Les teories d'incentius	41
3.3.1. Incentiu	41
3.3.2. Les teories de metes	43
3.4. Teories del creixement i l'autorealització: Aproximació humanista a l'estudi de la motivació	46

3.4.1.	Teoria de l'autorealització: Abraham Maslow (1908-1970)	46
3.4.2.	Motivació d'autorealització: Carl Rogers (1902-1987) ...	49
3.5.	Mesura de les motivacions	51
4.	La perspectiva evolucionista de la personalitat.....	53
4.1.	Conceptes previs	53
4.1.1.	Selecció natural, forces hostils de la naturalesa i adaptacions	53
4.1.2.	Selecció sexual. Competició intrasexual i selecció intersexual	55
4.1.3.	Productes de la selecció natural: adaptacions, subproductes d'adaptacions i efectes aleatoris o "soroll"	55
4.2.	Premisses de la psicologia evolucionista: D. M. Buss (1953)	56
4.2.1.	Estudi de la naturalesa humana	57
4.2.2.	Estudi de les diferències sexuals: agressivitat, gelosia, desig de varietat sexual i selecció de parella	58
4.2.3.	Estudi de les diferències individuals	62
4.3.	Conclusions: limitacions del plantejament	64
5.	El model de personalitat de Theodore Millon. Del model biosocial al model evolutiu de la personalitat.....	66
5.1.	Característiques generals del model de personalitat de Millon ..	66
5.2.	La continuïtat sindròmica	67
5.3.	El model biosocial (1969-1990)	68
5.4.	El model evolutiu (1990-actualitat)	70
5.5.	El model de Millon i els trastorns de personalitat	71

1. La perspectiva dimensional o de tret: Allport, Eysenck, Cattell, McCrae i Costa

En aquest apartat destaquem alguns dels representants més importants d'aquesta perspectiva segons el tipus de taxonomia de trets que han desenvolupat. Seguint la classificació de Moreno (2007) que presentem en la figura següent, cal conèixer Allport, com a representant de la taxonomia idiogràfica, i R. B. Cattell, H. J. Eysenck i J. McCrae i P. Costa, com a representants respectius de la taxonomia multidimensional, que tanta importància continua tenint en l'actualitat.

Classificació de les diferents taxonomies de trets segons com entenen aquest constructe

Font: Moreno (2007)

Estructura general de la perspectiva: el tret com a unitat d'anàlisi. S'accepta que els trets:

- 1) Descriuen regularitats de la conducta (consistències àmplies): són les categories bàsiques de les diferències individuals en el funcionament.
- 2) Són descriptors de diferències individuals en el funcionament: són útils com a unitats bàsiques de la personalitat.
- 3) Han de ser definits pels psicòlegs de la personalitat, que han de desenvolupar maneres de mesurar-los, descriure com es desenvolupen i determinar si serveixen per a donar una explicació satisfactòria de les diferències individuals en el funcionament en diferents contextos.

Vegeu també

Repasseu el mòdul 1, en què s'introdueix el constructe *tret*. Brody (1993) destaca que, es pot entendre com a una tendència a mostrar consistències en el comportament, és a dir, en situacions diferents, però no en totes les situacions. "Cal pensar en els trets com a disposicions, és a dir, com a tendències latents per a comportar-se d'una manera concreta que només es manifesten en les situacions apropiades" (p. 30). Una altra qüestió que s'ha

de destacar és que els representants principals d'aquesta aproximació –des d'Allport fins a Cattell, Eysenck o McCrae i Costa– consideren que els trets de personalitat tenen una base genètica significativa, sense que això imposi, necessàriament, un reduccionisme en les seves respectives interpretacions de la personalitat entesa com una estructura de trets.

En la taula següent resumim amb més detall els aspectes essencials del constructe de tret compartits pels diferents models teòrics proposats:

Quantitatius	Punt clau: els trets es poden mesurar i quantificar (de més a menys) i, per tant, es poden classificar. Així, les diferències individuals es refereixen a diferències en les respectives puntuacions en cada tret.
Unipolars o bipolars	Descriuen dimensions o continus: a) Bipolars, amb dos pols oposats (activitat-passivitat). b) Unipolars, amb dos pols diferenciats per la intensitat amb què es manifesta el tret.
Generals	Presentes a tots els individus de la població (de nou, les diferències es deuen a la intensitat amb què es manifesta el tret en cadascun d'aquests individus).
Transituacionals	Presentes a totes les situacions malgrat que la seva expressió difereixi entre situacions.
Analítics	El tret és una unitat bàsica d'anàlisi, homogènia, malgrat que es pot descompondre en unitats més petites. Per exemple, en el model jeràrquic de la conducta proposat per Eysenck, el tret resulta de la combinació d'hàbits de conducta, i aquests hàbits, de la combinació de respostes específiques. Tanmateix, la combinació de trets dóna lloc al constructe més general, el tipus de personalitat (o macrotret).
Funció	Classificar, descriure, predir i explicar la conducta. Hi ha diferents posicions: per a alguns autors el tret és una unitat d'observació, descriptiva; per a d'altres és real, una predisposició a la conducta que la prediu i explica. En tot cas, el tret refereix regularitats de les conductes i no tots tenen les mateixes funcions. Per exemple, els trets temperamentals són els que prediuen millor la conducta.

1.1. Gordon Allport (1897-1967)

Allport se sol incloure en els models estructurals internalistes o personalistes perquè per a ell:

"Una autèntica psicologia ha d'estudiar la individualitat [...] la missió assignada a la psicologia és l'estudi de les persones, i les persones solament existeixen en patrons concrets i únics."

Gordon Allport

La seva perspectiva d'anàlisi és idiogràfica, en tant que destaca l'aspecte d'unicitat –la individualitat–, malgrat que incorpora una visió alhora nomotètica perquè considerava essencial desenvolupar trets aplicables a tothom, però no descriure lleis universals del comportament perquè la personalitat no ho és.

És un pioner en l'aproximació de trets, malgrat que ara la seva importància és més aviat històrica. Shultz i Shultz (2003) destaquen tres aspectes "propis" d'Allport, en oposició als seus coetanis, que li fan rebutjar:

- El constructe de l'**inconscient**, tal com el va definir Freud en proposar que domina la personalitat adulta. Al contrari, defensa la racionalitat, la consciència i el control.
- El **determinisme històric**, és a dir, l'establiment de les explicacions de la personalitat al començament de la vida –la infància–, o més genèricament el passat de la persona. Per a Allport, ens projectem al futur. Ho argumenta dient que la conducta de l'infant és dirigida principalment per impulsos i reflexos biològics, mentre que la corresponent a l'adult, per continguts més psicològics.
- Les dades obtingudes a partir de **població anormal**: cal estudiar persones emocionalment sanes, que no es poden comparar amb infants, neuròtics o animals.

Els trets

Com es va comentar en el primer mòdul, aquest autor va proposar el terme *tret* dins una definició de personalitat que entén com "una estructura neuropsicològica generalitzada, amb la capacitat d'interpretar i utilitzar molts estímuls funcionalment equivalents, i d'iniciar i guiar formes consistents (equivalents) amb un comportament adaptatiu i estilístic".

Per a Allport, defineix un conjunt de disposicions de resposta relativament estables que caracteritzen l'individu de manera única. És concret, fàcilment recognoscible i consistent amb el comportament:

- Té una existència real dins l'individu, i no és només un constructe teòric.
- Determina el comportament, i no és només una resposta a un determinat estímulo; encara més, ens impulsa a cercar determinats estímuls i interactuar amb l'ambient.
- Es pot demostrar empíricament, observant la conducta al llarg del temps.
- Es relaciona amb altres trets, i arriba a encavalcar-s'hi (coocurrència dels trets en fer una conducta).
- Es determina com s'expressa per mitjà de les situacions.

Trets o disposicions? Considerant que el terme *tret* induïa a confusions, el va reservar per als trets comuns, i va utilitzar l'expressió *disposicions personals* per als trets individuals. Entre aquests trets estableix diferències segons la seva importància (centralitat) i amplitud en descriure el comportament.

Tipus de tret	Definició	Exemples d'Allport
Centrals	Base de la personalitat de cada individu, els que millor la descriuen –els solem utilitzar en descriure algú que coneixem. Allport va estimar que tothom té entre cinc i deu d'aquests trets, referits a un nombre més reduït de situacions però amb força consistència.	Agressivitat Autocompasíó Cinisme Honestedat
Secundaris	Menys generals i consistents: preferències, actituds, situacionals, etc. Els pot detectar només algú que conegui bé la persona.	La preferència per un tipus de música, un menjar, etc.
Cardinals	Entesos com a disposicions molt generals, defineixen força la conducta de les persones (per exemple, les que es passen la vida buscant l'èxit, la fama, etc.). Poques persones els desenvolupen o, en tot cas, es descriuen per molt pocs trets cardinals; Allport els va definir com una "passió dominant".	Basant-se en personatges històrics, va definir trets com: Xovinisme Sadisme Maquiavel·lisme

Allport es diferencia d'altres autors inclosos en aquesta perspectiva per un seguit de consideracions conceptuals que cal que sapigüeu. Les resumim en la taula següent:

Punts clau	
Perspectiva idiogràfica	Va criticar la perspectiva diferencialista, centrada en la mesura, perquè no considera la individualitat i per a ell comparar individus no és tan rellevant per a una teoria de la personalitat com arribar a la unitat de l'individu.
Estabilitat, consistència i situació	El constructe tret és útil perquè el comportament, complex, és consistent i estable, malgrat que també és influït per la situació, ja que la conducta expressa la influència de trets múltiples.
Interaccionisme	L'herència aporta a la personalitat la base –temperament, intel·ligència, físic–, l'ambient hi dona forma. Malgrat que considera que la unitat és bàsicament resultat de l'herència, entén que l'entorn en què es desenvolupa aporta una part d'aquesta unitat. De nou, destaca la necessitat d'estudiar la personalitat centrant-se en l'individu.
Taxonomia dels trets	Mètode: anàlisi del diccionari (base del que es coneixerà posteriorment com a <i>mètode lèxic</i> : analitzar el llenguatge natural per extreure els trets de personalitat). Allport i Oddbert (1936): van extreure del diccionari de la llengua anglesa 18.000 termes, entesos com a descriptors de la personalitat, i els van classificar segons categories (característiques estables i duradores –la més relacionada amb el constructe tret–, estats d'ànim i activitats temporals, avaluacions socials i una categoria mixta de característiques físiques i talents o habilitats).

Punts clau	
Avaluació de la personalitat	Tècnica de registres personals: anàlisi de diaris, autobiografies, cartes, redactats literaris i tota mena de registres personals –orals o escrits–, per tal de determinar els trets de personalitat característics d'un individu. També per heterobservació (observadors entrenats).
Rebuig del factorialisme (aplicació de l'anàlisi factorial per a descriure l'estructura de la personalitat)	Per què, si els altres autors inclosos en aquesta perspectiva es caracteritzen perquè l'apliquen? Perquè per a ell la personalitat és un sistema unificat format de subestructures independents, que emfatitzen la individualitat. L'anàlisi factorial, però, defineix la personalitat com un sistema compost d'elements independents, abstractes, que no aporten un significat únic a l'individu.

1.2. Models diferencialistes de la personalitat: H. J. Eysenck, R. B. Cattell i McCrae i Costa

A continuació, presentem un resum breu dels treballs d'H. J. Eysenck, R. B. Cattell i de J. McCrae i P. Costa, autors que s'inclouen tots dins la perspectiva del tret, però que destaquen per la seva perspectiva d'anàlisi diferencial de la personalitat, amb l'aplicació de l'anàlisi factorial per a descriure'n l'estructura. Tots aquests autors, i els seus models de personalitat, es treballen amb detall en l'assignatura *Psicologia de les diferències individuals*, en què ja es fa una valoració de les seves aportacions decisives en l'estudi de la personalitat. Com hem assenyalat en el primer mòdul, totes dues disciplines s'han relacionat molt properament al llarg de les seves respectives històries, ja que per a la psicologia de les diferències individuals la personalitat ha estat un dels constructes d'estudi tradicionals, juntament amb la intel·ligència. Per aquesta raó, i a fi d'evitar encavalcaments innecessaris, en aquesta guia d'estudi només fem una referència breu a les seves aportacions. En la bibliografia de l'assignatura, i en la *Guia d'estudi de Psicologia de les diferències individuals*, trobareu una descripció més detallada d'aquests continguts. En tot cas, tots comparteixen l'objectiu de fer una taxonomia dels trets de personalitat que es basa en els models descriptius (i explicatius) de l'estructura d'aquesta personalitat. La diferència òbvia és el nombre de dimensions que proposen per explicar-la.

1.2.1. Hans J. Eysenck (1916-1997): el model PEN

Model de personalitat biopsicosocial: Eysenck, científic diferencialista amb un ample rang d'interessos, va descriure l'estructura de la personalitat segons un model de tres dimensions o tipus bàsics, mitjançant l'aplicació de la tècnica d'anàlisi factorial. Com a part del seu model, destaca un contingut descriptiu, orientat a descriure els trets bàsics de la personalitat, i un contingut explicatiu, centrat en la investigació sobre les bases biològiques de la personalitat (va

Hans J. Eysenck (1916-1997)

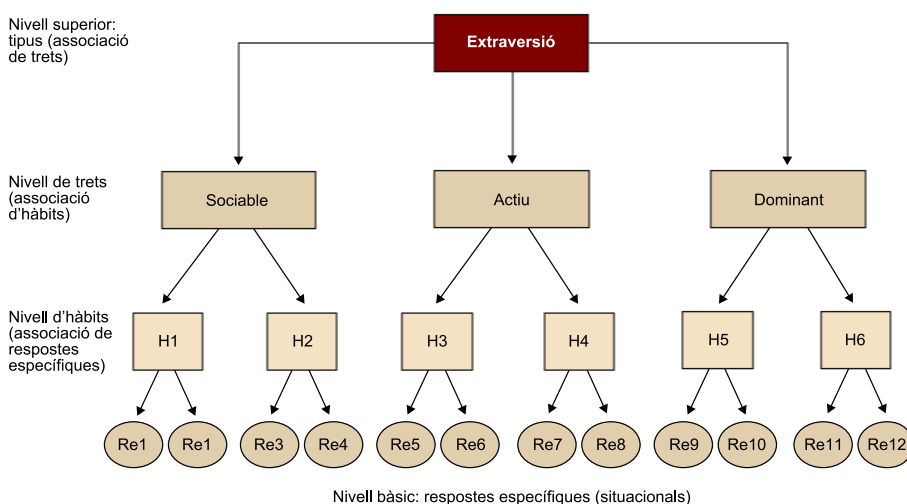
ser un defensor del component biològic davant el component ambiental). A més, va dissenyar tests de personalitat amb els quals es pogués mesurar les dimensions de personalitat, com l'*Eysenck Personality Questionnaire* (EPQ).

Tret: per a Eysenck, és la unitat d'anàlisi de la personalitat, però la seva investigació s'emmarca en una estructura jeràrquica d'anàlisi de la conducta en què la conducta es pot estudiar segons nivells de generalitat: des de la resposta específica a la situació, en el nivell bàsic, fins al tipus o nivell superior. Les respostes específiques s'associen descrivint hàbits de conducta, apresos; aquests hàbits poden ser associats descrivint els trets de personalitat. I els trets també es poden agrupar per a definir el tipus. L'aplicació de la tècnica d'anàlisi factorial a partir de les respostes específiques a qüestionaris de personalitat dissenyats per ell mateix li van permetre definir aquesta estructura de la personalitat, que, en el nivell més general, està formada de tres grans tipus temperamentals bipolars: extraversió (E), neuroticisme (N) i psicoticisme (P).

Extraversió i neuroticisme són superfactors: es repeteixen en la majoria de models de la personalitat des de l'aproximació de trets i l'aplicació de l'anàlisi factorial. El psicoticisme va aparèixer en un moment més tardà del model d'Eysenck i metodològicament s'ha mostrat com el factor més feble.

Les tres dimensions es refereixen a la personalitat normal, malgrat que N i P s'han relacionat amb una vulnerabilitat o predisposició dels individus a trastorns psicològics, reconeixent la importància de l'ambient per a desencadenar-los.

En la figura següent s'il·lustra la representació de l'organització jeràrquica de la personalitat concretada en la dimensió d'extraversió.

A continuació, es presenten alguns dels trets més característics de les diferents dimensions proposades.

Neuroticisme

Tens

Ansiós

Trist

Emotiu

Culpa

Baixa
autoestima

Irracional

Tímid

Psicoticisme

Agressiu

Fred

Impulsiu

No empàtic

Creatiu

Antisocial

Incommovible

Egocèntric

Extraversió

Sociable

Vital

Actiu

Aventurer

Assertiu

Surgent

Despreocupat

Dominant

Cercador de
sensacions

Com a psicòleg diferencialista, Eysenck va explicar les diferències individuals en els factors d'extraversió i de neuroticisme, mitjançant la teoria explicativa biològica en què s'emmarca la seva investigació (la dimensió de psicoticisme resta pendent d'una explicació general).

Extraversió: va proposar el constructe fisiològic d'arousal, relacionat amb el nivell d'excitació cortical i que conscientment percebem mitjançant les emocions i l'estat d'ànim. Tothom té un nivell òptim d'arousal a partir del qual, per sota o per sobre, l'estimulació resulta desagradable i afecta el rendiment. Els subjectes extravertits tenen un nivell d'arousal cortical crònicament baix i necessiten augmentar-lo mitjançant la conducta (cognitiva o efectiva). Això explica la seva disposició a buscar estimulació a l'entorn (altres persones, activitats, etc.) i la seva susceptibilitat a l'avorriment. En canvi, els subjectes introvertits tenen un nivell d'arousal cortical crònicament alt que els fa evitar l'estimulació de l'entorn i mostrar-se.

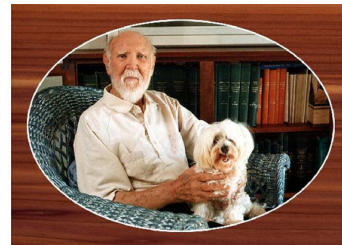
Neuroticisme: va proposar el constructe fisiològic d'activació, relacionat amb la labilitat del sistema límbic al sistema nerviós autònom, relacionat amb les respostes emocionals. Les persones altes en N són inestables emocionalment, tenen un nivell alt d'activació –màxima labilitat– que els fa tenir respostes emocionals intenses; les persones baixes en N tenen un nivell baix d'activació, mínima labilitat, i es caracteritzen per l'estabilitat emocional. Per això puntuar alt en N és un bon índex de la predisposició a experimentar estrès, ansietat, baixa autoestima i emocionalitat negativa en general.

1.2.2. **Raymond B. Cattell: el model dels setze factors de personalitat**

Cattell és reconegut com un dels autors més influents en els estudis de la personalitat des de l'aproximació de trets. Considerant els trets com els elements bàsics de l'estructura de la personalitat, a diferència d'H. J. Eysenck, la seva aproximació és lèxica, és a dir, considera que els trets de personalitat més significatius els podem trobar en el llenguatge natural.

Es va basar en el treball d>Allport i Oddbert d'extracció de termes relacionats amb la personalitat a partir de l'anàlisi del diccionari, abans comentat, i hi va afegir tres tipus de dades descrits per ell mateix (dades L, procedents de l'observació de la conducta en el seu context natural; dades Q, de qüestionaris; i dades T, de proves objectives). Aplicant la tècnica de l'anàlisi factorial, va proposar que l'estructura de la personalitat es descriu per setze factors primaris.

Aquests setze factors, però, es poden resumir en una estructura de cinc factors més generals, aplicant una anàlisi factorial de segon ordre. Perquè veieu la relació amb el model PEN d'Eysenck, els factors de segon ordre són introversió-extraversió, ansietat, socialització controlada, dependència-independència i duresa-sensibilitat. Els dos primers remeten a extraversió i a neuroticisme, i l'últim, a psicoticisme. Tots els factors del model, de primer i segon ordre, es poden mesurar amb el qüestionari de personalitat dissenyat per Cattell i els seus col·laboradors el 1947, conegut com a 16 PF –amb revisions contínues–, força utilitzat en l'àmbit aplicat.

Raymond B. Cattell (1905-1998)

A més, Cattell es va interessar per la dinàmica de la personalitat, tant per l'evolució dels trets de personalitat al llarg del temps com pels continguts motivacionals que dirigeixen la conducta, aspecte al qual ens referim dins l'aproximació motivacional de la personalitat.

1.2.3. R. McCrae i P. Costa: el model dels cinc factors de personalitat

Malgrat que ens referim a dos psicòlegs importants, McCrae i Costa, el model dels cinc factors de personalitat, el *Big Five*, com es coneix popularment, no és exclusiu d'ells. Amb aquest model s'explica l'estructura de la personalitat segons cinc grans dimensions: extraversió, neuroticisme, obertura a l'experiència, responsabilitat o consciència i cordialitat o agradabilitat. A la dècada dels anys seixanta es va a començar a proposar aquesta estructura, que anaven replicant els treballs de diferents autors (per exemple, Fiske, Norman i Goldberg), però va ser a la dècada dels vuitanta quan es va consolidar com una nova perspectiva, liderada pels autors esmentats, McCrae i Costa, que, a més, han desenvolupat un qüestionari de gran acceptació: el NEO-PI-R.

Qüestionari NEO-PI-R

En l'actualitat és el model més acceptat entre la comunitat psicològica. Els factors descriuen dimensions comportamentals (extraversió i cordialitat), experiències emocionals o cognitives (neuroticisme i obertura a l'experiència) i de realització de tasques (consciència); i cada un factor es defineix per sis facetes. De nou trobem la rèplica dels dos superfactors o tipus temperamentals d'Eysenck, extraversió i neuroticisme, com passava amb el model de segon ordre de Cattell, mentre que el psicoticisme es correlaciona amb puntuacions baixes en cordialitat i consciència. La dimensió més qüestionada ha estat la d'obertura a l'experiència.

S'han fet molts estudis tant per a validar el model (estudis transculturals, anàlisis evolucionistes de les dimensions, etc.) com per a establir-ne les bases biològiques. Potser una de les seves aportacions ha estat l'aplicació al context clínic, ja que es relaciona amb trastorns de personalitat.

Reflexioneu

Us aconsellem que, per a totes les teories que es presenten a continuació, reflexioneu sobre la manera com es relacionen els trets de personalitat amb els diferents constructes que cadascuna presenta. Us ajudarà a integrar la vostra pròpia definició de personalitat des d'una perspectiva més àmplia i completa.

2. La perspectiva cognitivista: Kelly, Rotter, Bandura

En aquest apartat es presenten les aportacions d'un seguit d'autors que no treballen directament la personalitat però que dins la seva obra la inclouen com a part d'una conceptualització basada en la cognició com a explicació de la conducta, però influenciats per corrents psicològics centrats en l'individu, com ara l'humanisme.

2.1. Marc general del cognitivisme

Determinant de la conducta: la cognició com a definitiva de la personalitat individual, el que Pervin descriu com "les formes en què la gent pensa sobre si mateixa i sobre el món", és a dir, les creences, com es processa la informació i com s'expliquen els esdeveniments que ens succeeixen. Les diferències en personalitat es relacionen amb la manera com cada persona representa mentalment la informació i, consegüentment, varia la seva conducta per afrontar les demandes situacionals.

Marc teòric: l'anomenada *revolució cognitiva*, articulada segons dues línies diferents:

a) **Paradigma del processament d'informació**, amb l'estudi dels processos cognitius bàsics sota la idea de la metàfora de l'ordinador: els éssers humans processem la informació, l'emmagatzemem i la recuperem, al llarg d'un seguit de processos o estadis, per donar sentit al nostre entorn. La investigació destaca la percepció, la memòria, l'atenció, el llenguatge, etc., i és important el tipus d'informació que rebem (*input*) i com la processem per donar una resposta o conducta, prendre una decisió (*output*).

A la dècada dels quaranta, el corrent anomenat *New Lock* comença a estudiar les relacions entre cognició i personalitat, i estableix que la percepció que té la persona és un procés actiu d'adaptació; necessitats i motivacions afecten el component significatiu de la percepció (referència: treballs de Jerome Bruner). El que importa és el significat o significació que, per a l'individu, té la situació, el món.

b) **Humanisme, existencialisme i fenomenologia:** estudien pensaments i coneixements dels individus, i interpreten la conducta en termes cognitivistes. Els seus representants són clínics i, per tant, els seus objectius són ajudar a comprendre l'individu. Entenen genèricament l'ésser humà com una font d'activitat (plena d'elements cognitius, com ara percepcions, pensaments, ex-

pectatives, esquemes, etc., idiosincràtics, propis de l'individu: perspectiva idiogràfica) i consideren essencial estudiar les interaccions que estableix amb l'entorn.

Alguns autors són coneguts inicialment com a teòrics de l'aprenentatge social (per exemple, Bandura), però evolucionen vers una aproximació sociocognitiva de la personalitat. Estudien l'origen social de la conducta humana, posant èmfasi en el desenvolupament de la personalitat, i consideren el rol dels agents socialitzadors durant el desenvolupament, és a dir, com es modifiquen les cognicions al llarg del cycle vital. En aquesta perspectiva s'hi inclouen autors que difereixen en els objectes d'estudi: autocontrol, autoeficàcia, etc., sense que es produeixi cap integració definitiva de totes les propostes.

2.2. George Kelly (1905-1967): els constructes personals

Autor considerat precognitivista en situar-se la revolució cognitiva entorn de la dècada dels seixanta i haver publicat la seva obra *The Psychology of Personal Constructs* el 1955, ja aleshores va plantejar una particular teoria cognitivista de la personalitat.

Com Allport, tampoc no acceptava el determinisme històric per entendre el present ("ningú no és víctima del seu passat"), i considerava que, més que per influències biològiques o ambientals, ens afecten els nostres processos mentals racionals.

La seva teoria no va ser massa acceptada entre els psicòlegs cognitivistes posteriors, que treballen en contextos experimentals, mentre que Kelly es basa en la seva experiència clínica i presenta dèficits metodològics que en qüestionen la fiabilitat i validesa. A més, fins ara s'ha fet molt poca investigació a partir de la seva teoria.

Malgrat això, ell mateix va assenyalar que, al contrari d'altres teories de l'època, no hi inclou conceptes com *motivació*, *necessitats*, *inconscient*, *emocions*, etc. Aquest és un dels punts més criticats: centrar-se en els aspectes racionals exclusivament. Per què ho va entendre així? A continuació us resumim els aspectes essencials de la teoria perquè pugueu valorar-ne el contingut.

2.2.1. Corol·laris de la teoria

Corol·lari bàsic

Tots els processos cognitius d'un individu –incloent-hi la conducta– són determinats per la manera en què anticipen el que succeirà en el futur. És una teoria d'estructura i de procés alhora, idiogràfica i nomotètica, segons la qual:

George Kelly (1905-1967)

1) El comportament és motivat per un principi intrínsec **d'anticipació dels esdeveniments**.

2) Metàfora de la **persona com a científic**: tractem de predir i controlar els nostres esdeveniments de manera constant, mantenim teories implícites amb les quals fem hipòtesis i, segons estableix el principi de circumspecció establert per Kelly, les contrastem per guiar la nostra conducta (som "científics"). La conducta, doncs, és el sistema per a verificar la nostra formulació cognitiva sobre la realitat.

3) Perspectiva filosoficopsicològica: la realitat objectiva no té significat per si mateixa; cada individu té múltiples maneres de veure el món però no hi ha correspondència total entre la percepció de la realitat i la realitat objectiva. És una posició que anomena **alternativisme constructiu**: construïm personalment la realitat de manera continua, segons aproximacions successives, i hi donem significats en interpretar subjectivament els estímuls.

4) El procés de conèixer implica organitzar i integrar la informació que rebem contínuament (no emmagatzemar i relacionar, com proposa la metàfora dels ordinadors).

Corol·laris de la teoria dels constructes personals

Kelly va proposar onze corol·laris que complementen el corol·lari bàsic de la seva teoria. A continuació els llistem, juntament amb una cita de l'autor en la qual en resumeix el contingut.

1) **Corol·lari de construcció**: "Una persona anticipa els esdeveniments construint les seves rèpliques."

2) **Corol·lari d'individualitat**: "Les persones difereixen les unes de les altres per la manera com construeixen els esdeveniments."

3) **Corol·lari d'organització**: "Cada persona desenvolupa de manera característica i segons les seves conveniències per anticipar esdeveniments, un sistema de construcció que implica relacions ordinals entre els constructes."

4) **Corol·lari de dicotomia**: "El sistema de constructes d'una persona es compon d'un nombre limitat de constructes dicotòmics."

5) **Corol·lari d'elecció**: "Una persona escull per a si mateixa les alternatives dels constructes dicotòmics mitjançant els quals anticipa la possibilitat més gran d'extensió o definició del seu sistema."

6) **Corol·lari de rang**: "Tot constructe és convenient per a anticipar un rang limitat d'esdeveniments."

7) **Corol·lari d'experiència**: "El sistema de construcció d'una persona varia amb la construcció successiva de rèpliques dels esdeveniments. [...] L'experiència no canvia l'home sinó que l'home es canvia a si mateix mitjançant un procés anomenat *experiència*."

8) **Corol·lari de modulació**: "La variació del sistema de construcció és limitada per la permeabilitat dels constructes en què, dins el seu rang de conveniència, cauen les variants."

9) **Corol·lari de fragmentació**: "Una persona pot utilitzar successivament una varietat de subsistemes de constructes que inferencialment són incompatibles entre si."

10) **Corol·lari de comunalitat**: "Els processos psíquics d'una persona són similars als de l'altra en la mesura que aquesta persona utilitzi una construcció de l'experiència similar a la de l'altra."

11) Corol·lari de sociabilitat: "Una persona pot exercir un paper en els processos socials que involucren una altra persona en la mesura que aquesta persona construeixi els processos de construcció de l'altra."

Reflexioneu

Reflexioneu-hi, i busqueu més informació sobre els continguts, per entendre millor la seva complexa teoria.

2.2.2. Els constructes personals i la seva mesura

El constructe personal és la unitat bàsica de la personalitat en el model de Kelly.

1) Definició

Cada individu percep el món segons patrons que va creant contínuament i que tracta d'imposar sobre la realitat externa. El constructe és la representació mental dels esdeveniments pròpia de cada individu (idiosincràtica) i constitueix una manera pràctica d'actuar davant la realitat.

Bipolar: sense implicar necessàriament termes oposats (per exemple, hostil-tímid), perquè cada individu construeix el seu significat (varia el que cadascú entén per *hostil*; per exemple, per entendre-ho cal conèixer l'altre pol del constructe). Un pol indica la similitud entre dos elements com a mínim (pol nominal o de similitud); l'altre serveix de negatiu (pol de contrast). La categorització mental es basa en la bipolaritat establerta, que es forma per la relació entre dos elements semblants en alguna característica (Kelly va proposar un tercer element que es diferencia dels altres en aquesta característica). Per a identificar la dimensió personal del subjecte cal expressar verbalment tots dos pols.

Tipus de constructes: bàsicament, i segons la importància que tenen per al subjecte, **centrals** i **perifèrics**. Es mantenen relativament estables al llarg de la vida. En un moment determinat utilitzem un nombre limitat de constructes, però el nombre complet és il·limitat.

Sistemes cognitius: els constructes s'organitzen formant sistemes cognitius amb una estructura bàsica malgrat mostrar certa flexibilitat. Varien segons la seva profunditat. Un sistema **complex** està format de molts constructes interconnectats i amb múltiples nivells d'organització. Un sistema **simple** té pocs constructes i baixa organització interna. Segons Kelly, la complexitat es correlaciona amb la qualitat de vida i la capacitat de predicció dels esdeveniments; a més, augmenta amb l'edat, però especialment si durant la infància es van tenir experiències més nombroses i variades, amb un nivell d'autonomia més alt.

2) Instruments de mesura

Entrevistes i anàlisi de textos (diaris, autocaracteritzacions, etc.). En el cas del mètode d'entrevista, s'aplica la tècnica d'escalament o la tècnica de repertoris de constructes de rols (REP, tècnica de la rèplica, proposada per Kelly).

És més coneguda l'anomenada col·loquialment *reixeta* o *tècnica de la reixeta*, un tipus d'entrevista estructurada que pretén esbrinar els constructes de la persona, i generar una matriu de dades que s'analitza per a extreure l'estructura tant explícita com implícita. A continuació us posem un exemple de matriu inventat: com podeu veure la persona (Sara) destaca els constructes amb què defineix la seva realitat i els puntua segons les persones més importants de la seva vida (mare, promès...), mantenint la bipolaritat dels diferents constructes (així la puntuació ens apropa a un pol o un altre i reflecteix millor el significat que hi dona).

Sara		Elements					
		Pare	Mare	Promès	Amiga	Amic	
Constructes	Bo	5	5	2	3	2	Dolent
	Responsable	5	5	1	2	1	Immadur
	Intel·ligent	3	5	2	4	3	Superficial
	Simpàtic	5	4	3	3	5	Sec
	Empàtic	2	2	1	4	3	Egoista

Cal senyalar que la teoria té una gran aplicabilitat en l'àmbit clínic. Kelly va definir la relació terapèutica com a regida per l'actitud crèdula –"si no saps què succeeix a algú, pregunta-li-ho; potser t'ho diu"–: acceptar el sistema de constructes personals del client com els manifesta, i posar les hipòtesis a prova mitjançant experiments dissenyats conjuntament. A més, va desenvolupar un tipus de teràpia, anomenada *teràpia de rols fixos*, per produir un canvi en els constructes no desitjats o antics.

3) La tècnica de la reixeta

Capta la manera com una persona dona sentit a la seva experiència segons els seus propis termes, expressats mitjançant punts de vista subjectius.

No es tracta d'un conjunt de preguntes o ítems, sinó que es construeix amb el subjecte segons unes pautes generals i les respostes d'aquest subjecte.

Per a administrar-la cal tenir una formació prèvia. En el cas de la reixeta interpersonal:

- Es demana que el subjecte esculli dins el seu cercle de relacions interpersonals entre 10 i 20 persones significatives, i també els rols que els correspon segons ell (mare, amic, parella, algú no grat, etc.), que s'hi inclogui ell mateix, en l'actualitat (jo) i com li agradaria ser (jo ideal) i, si es vol,

es poden introduir altres dades referides al passat, al futur, etc. Aquestes dades s'anoten a la part superior de la reixeta (eix de coordenades).

- S'eliciten els constructes, preguntant per similituds i diferències entre els elements inclosos. Kelly va proposar fer tríades, i així tenir més variabilitat; altres autors (per exemple, Feixas i Cornejo, 1996) proposen díades, un mètode més senzill: cal respondre a les preguntes "en què s'assemblen a i b?" i "en què es diferencien a i b?", amb tots els elements possibles, que defineixen els constructes personals del subjecte i es situen a l'eix de les abscisses (normalment, 15-20 constructes).
- Es demana al subjecte que puntuï cada constructe elicitat –normalment amb una escala tipus Likert de 5 o 7 punts), de manera que dóna lloc a una matriu final amb tantes columnes com elements i tantes files com constructes. Cada constructe s'avalua de manera que el pol situat a l'esquerra té la puntuació més baixa, els indefinits tenen puntuacions intermèdies i els que coincideixen amb el pol descrit tenen puntuacions més altes.
- S'interpreta la reixeta: gràficament ens mostra com la persona avalua la gent del seu entorn. L'anàlisi matemàtica calcula els índexs sobre la mesura en què la persona s'ha definit, la correlació del jo actual amb el jo ideal o els altres, a més d'obtenir nivells de polarització, intensitat i potència discriminatòria de cada constructe i l'element, i possibles conflictes cognitius.

Enllaços recomanats

Si us interessa, consulteu l'adreça següent, en què es descriu un programa informàtic, RECORD (Feixas i Cornejo, 1995), que permet fer els càlculs matemàtics, aprofundir en els conflictes cognitius, etc., amb una aplicació senzilla:

<http://www.terapiacognitiva.net/record/>

També podeu consultar l'article d'M. T. Padilla *La Rejilla de constructos personales: un instrumento para el diagnóstico y la orientación*, en què trobareu un exemple d'aplicació de la tècnica: <http://www.uhu.es/agora/version01/digital/numeros/02/02-articulos/monografico/padilla.PDF>

2.3. Julian Rotter (1916): necessitats psicològiques i locus de control

Rotter, teòric precognitivist amb Kelly, es considera el primer autor que es va referir a la "teoria de l'aprenentatge social" –el 1954 va publicar *Social Learning and Clinical Psychology*–, malgrat que el seu màxim exponent és Albert Bandura. Aquesta teoria integra les teories clàssiques de l'aprenentatge, la cognició i les teories de la personalitat, i s'allunya del conductisme radical liderat per Skinner, però manté la metodologia experimental característica de la tradició de l'aprenentatge (que combina amb mètodes introspectius). Segons Rotter, les conductes principals s'aprenen en les situacions socials, però unides a necessitats de l'individu que, per a ser satisfetes, requereixen altres persones.

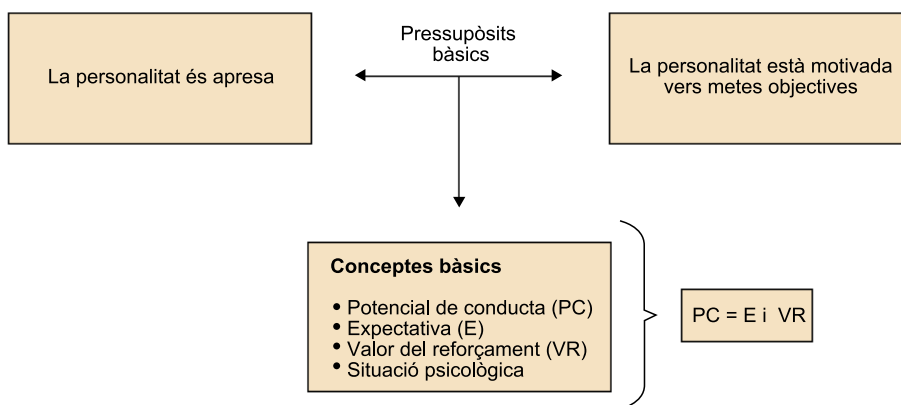

Julian Rotter (1916)

Així, la conducta s'explicaria per factors interns al subjecte, inclosos els processos cognitius, i bàsicament per l'adquisició d'experiències socials –punt clau, reforçament extern, l'efectivitat del qual dependrà, però, de les capacitats cognitives individuals. Aprenem, doncs, directament de les nostres experiències socials però també de l'observació que fem de la conducta dels altres.

Què és la personalitat per a Rotter? El resultat de "la interacció de l'individu i el seu ambient significatiu". Representa un aspecte direccional de la conducta, dirigida a metes o objectius, segons la història d'aprenentatge de l'individu i la susceptibilitat de determinats esdeveniments que actuen com a reforçaments.

A continuació us presentem els pressupòsits i els conceptes bàsics aportats per Rotter en explicar el que es considerarà, finalment, com una teoria motivacional. En la figura següent, destaquem dos pressupòsits sobre personalitat: **a)** és apresada i **b)** és motivada per metes o objectius. Els conceptes bàsics, que desenvolupem en la figura següent, expliquen la conducta. Cal destacar que defineix tots els termes operacionalment, els mesura i els contrasta empíricament.

2.3.1. Conceptes bàsics

Potencial de conducta (PC)

Fa referència a la probabilitat de fer una conducta determinada entre tot el repertori possible de conductes. La conducta no és solament observable directament (moviments manifestos, expressions verbals, etc.) sinó que pot ser encoberta, referida a processos emocionals i cognitius interns de racionalització, planificació, etc., que afecten la manera com percebem la situació (òbviament, és més difícil objectivar la conducta encoberta, i cal inferir-la a partir de les conductes manifestes).

Davant una situació tenim diferents opcions per a actuar. El potencial de conducta les ordena segons la seva probabilitat i la selecció final serà el resultat de la influència que té la percepció subjectiva de la situació concreta (especificitat situacional). Cal conèixer, doncs, amb quin objectiu o meta es relaciona la conducta abans de determinar-ne la probabilitat d'ocurrència.

Expectativa de reforçament (E)

Refereix la creença que té la persona que, en fer una conducta determinada, hi hagi la probabilitat que aparegui una recompensa o reforç (intern o extern, relacionat amb el grup social, per exemple).

És una creença subjectiva (no una "esperança" basada en necessitats o desitjos), que ens indica com se sent el subjecte davant la situació. Es relaciona amb el reforçament previ (experiència) i la generalització: com vam respondre en situacions similars?, què va passar?, va ser satisfactori o no? Així, afrontem situacions noves, desconegudes, i desenvolupem expectatives sobre aquestes situacions.

La generalització, però, pot produir una percepció de la situació distorsionada i limitar la capacitat de discriminació entre conductes.

Valor del reforçament (VR)

Importància que cada subjecte dóna al reforç, amb certa independència de l'expectativa: aquesta expectativa ens orienta sobre la probabilitat de la recompensa i el valor es refereix a la preferència que tenim sobre el reforç malgrat que la seva probabilitat sigui baixa.

Hi ha molta variabilitat sobre el valor del reforçament. Si és alt, es genera una expectativa satisfactòria amb independència de la possibilitat d'assolir el reforç. Si aquesta possibilitat és molt baixa, però, pot desencadenar frustració, ansietat, etc., perquè no s'ha assolit.

Fórmula predictiva $PC = (E \text{ i } VR)$

El potencial de conducta (punt d'ebullició) és una funció del valor de l'expectativa i el valor del reforçament: la probabilitat de mostrar una conducta determinada és funció de la probabilitat que el comportament condueixi a un determinat resultat i la desitjabilitat del resultat. Si E i VR són alts, PC serà alt; si són baixos, també seran baixos.

Situació psicològica

La conducta és funció, també, de la manera com es percep la situació externa, que així influeix en l'expectativa i el valor del reforçament. Conèixer la situació psicològica facilita la predicció de la conducta perquè la percepció precedeix la resposta, i cada situació té un significat propi per a cada individu. Amb aquest concepte es destaquen les influències tant situacionals com disposicionals.

2.3.2. Necessitats psicològiques

Un aspecte clau que desenvolupa Rotter és el de necessitat psicològica:

Considerant la conducta direccional –amb objectius–, estableix com a determinants factors externs i interns: dins els primers situa els reforçadors; dins els segons, les necessitats psicològiques, que es poden inferir de la manera en què un individu interactua amb l'ambient.

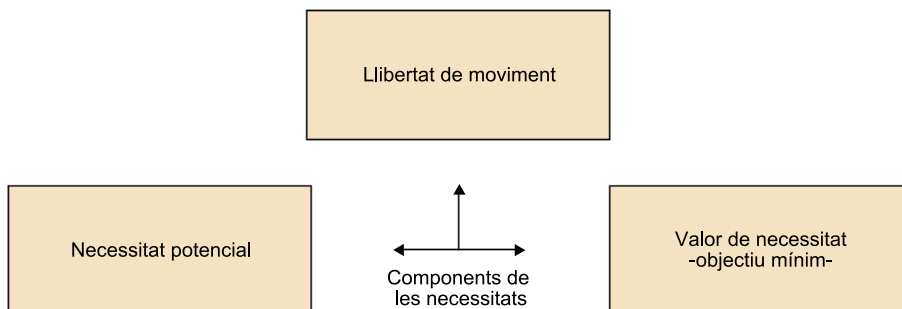
Què són les necessitats psicològiques?

El resultat de la relació entre conducta i objectiu. Poden ser necessitats biològiques no apreses, instintives (gana, set, estimulació sensorial, etc., però que al començament de la vida anem associant a condicions que cal satisfer) i necessitats pròpiament psicològiques, apreses.

Com sorgeixen?

Per associació d'experiències amb el reforçament de reflexos i necessitats bàsiques. Per tant, es relacionen amb l'entorn social perquè depenen d'altres persones (amistat, amor, reconeixement, etc.): el medi és el reforçador.

Components de les necessitats: en la figura següent es representen tres conceptes generals relacionats directament amb les necessitats (i amb els constructes bàsics abans plantejats):

Necessitat potencial: conjunt de conductes relacionades perquè porten a reforçaments iguals o similars, enfocades a una meta o objectiu igual o similar.

Llibertat de moviment (relacionada amb l'expectativa de reforçament): creença que determinades conductes porten a la satisfacció d'una necessitat, assolir un objectiu (saber com cal fer-ho hi influeix).

Exemple

Imaginem que hom té una necessitat molt forta, que fa diferents conductes per a satisfer-la i que té èxit en algunes (o totes): augmenta la seva llibertat de moviment, cosa que li permet anticipar l'èxit en l'obtenció de metes; si no té èxit, però, no se satisfà la seva necessitat i, consegüentment, es redueix la llibertat de moviment i s'anticipa el fracàs, o el càstig, i es pot experimentar un estat de conflicte intern (aquest punt és important per a comprendre determinades conductes anormals, quan per resoldre el conflicte el subjecte es refugia en un món de fantasia irreal però segur).

Valor de necessitat (relacionat amb el valor de reforçament): fa referència a la importància que es donen als objectius o el grau en què es prefereix l'un sobre l'altre. Es relaciona amb un altre concepte ampli, el **nivell mínim de meta** (objectiu mínim o grau mínim de l'objectiu), entès com el nivell més baix de recompensa potencial que el subjecte percep com a satisfactori en una situació particular. A partir d'aquest nivell mínim els reforçaments es tornen indesitjables per al subjecte (no ho accepta) o, fins i tot, desagradables emocionalment, i es redueix la llibertat de moviment.

De vegades l'establiment del nivell mínim és poc realista en relació amb les nostres capacitats, les històries de reforçament prèvies, etc. Es prima més l'atractiu de l'objectiu que la viabilitat. Metes com trobar l'amor perfecte, l'èxit en qualsevol àrea de la vida, ser el millor o la millor en tot són objectius irrealistes i porten a la frustració i el patiment. El nivell mínim de meta es pot modificar variant els valors del reforçament (pot augmentar o disminuir segons la probabilitat de satisfacció que presentin).

Rotter *et al.* (1972) van establir sis categories de necessitats psicològiques, que recollim a continuació:

Categories de necessitats psicològiques:

- 1) **Reconeixement i estatus:** necessitat de ser admirat pels guanys aconseguits.
- 2) **Protecció i dependència:** necessitat que una altra persona o grup ens defensi davant el mal, la frustració o el càstig, de tenir suport a aconseguir objectius o satisfer altres necessitats nostres.
- 3) **Domini:** necessitat de tenir influència sobre els altres.
- 4) **Independència:** necessitat d'estar segur d'un mateix i prendre les pròpies decisions sense intervenció dels altres.
- 5) **Amor i afecte:** necessitat de ser acceptats i valorats positivament pels altres.
- 6) **Comoditat física:** necessitat de plaer físic, allunyament del dolor físic o malestar, associat a seguretat.

2.3.3. Locus de control

Rotter va investigar experimentalment alguns temes específics relacionats amb la conducta, com el reforçament immediat i reforçament posposat, la confiança i desconfiança interpersonal i, potser el més conegut, el locus de control (1966).

Va dissenyar uns experiments per determinar si els individus aprenen en tasques i les executen de manera diferent segons si consideren els reforçaments relacionats amb les seves pròpies conductes o no. Així, va desenvolupar l'escala intern-extern (I-E), que mesura la percepció del subjecte sobre el lloc (*locus*) de control, constructe que li va permetre explicar diferències de personalitat en les creences sobre la font de reforçament, entenent-lo com una forma d'expectativa generalitzada.

- Una persona pot arribar a creure, segons les seves experiències passades, que els reforçaments que ha rebut depenen d'executar conductes determinades (per tant, depenen d'ell mateix: el control de la conducta és intern) o bé que es relacionen amb factors externs (com l'atzar, la sort, altres persones, etc.: control extern).
- La diferència determina dos tipus d'individus: qui atribueix un control intern a la seva conducta es responsabilitza de les conseqüències d'aquesta conducta, positives o negatives –es defineix amb trets de competència, control, domini, etc.–; el cas contrari, control extern, arriba a creure que no pot fer res per modificar el resultat dels seus actes perquè no depenen d'ell –el caracteritzen trets de desemparament, impotència, feblesa, etc. Tots dos pols descriuen un sistema cognitiu de creences.
- Els resultats experimentals indiquen que la tendència al locus intern augmenta amb l'edat, s'estableix cap a la mitjana edat i no disminueix en arribar a la vellesa. Tanmateix s'ha comprovat que determinats aspectes emocionals implícits en la relació familiar al començament de la vida fomenten el control intern, com ara l'expressivitat emocional, el suport i l'estímul vers l'autonomia del nen o la nena. També s'han valorat possibles diferències de sexe –inexistents en les qualificacions globals–; racials –en tot cas, vinculades a creences culturals–, etc. En la taula següent recollim algunes de les tendències característiques de cada grup, segons els resultats del corpus d'investigacions que s'ha desenvolupat des de la definició del constructe.

Tendències diferencials de conducta	
Locus de control intern	Locus de control extern
Atribuir el fracàs a la falta de capacitat.	Atribuir el fracàs a la dificultat de les tasques o la mala sort.

Tendències diferencials de conducta	
Locus de control intern	Locus de control extern
Fer accions que els mantinguin en un bon estat de salut, optimisme.	Més ansietat, depressió, suïcidi, etc., pessimisme.
Dominar les situacions.	Vulnerabilitat a l'estrès.
Exigir càstigs més durs per haver transgredit les normes de convivència.	Utilitzar estratègies defensives per a explicar els propis errors.
Tenir millors habilitats per a resoldre problemes.	Tenir pitjors habilitats per a resoldre problemes.
Assumir més responsabilitat.	Eludir responsabilitats.

2.4. Albert Bandura (1925): teoria de l'aprenentatge social

Si, com s'assenyalava abans, Rotter va introduir l'expressió *teoria de l'aprenentatge social* el 1954, és Albert Bandura qui es coneix com el màxim representant d'aquesta perspectiva, tot i que fins al 1977 no va publicar un llibre anomenat, justament, *Social Learning Theory* (però el 1963, a *Social Learning and Personality Development*, escrit amb Walters, ja va presentar la seva visió sobre l'aprenentatge social i la modelització).

Bandura, malgrat la seva formació clínica, va adoptar una aproximació experimental que va afavorir les seves investigacions, al contrari del que va caracteritzar Kelly. Va proposar superar el conductisme clàssic anant més enllà de l'anàlisi de les influències de l'entorn sobre la conducta –influències externes com a càstigs i premis– i integrant les interaccions entre entorn, conducta i cognicions de l'individu. Va ampliar així la idea de l'aprenentatge per condicionament a l'aprenentatge per observació dels models que trobem en el context social.

2.4.1. Conceptes bàsics

Determinisme recíproc, context social, reforçament vicari, aprenentatge per observació, modelització, autoregulació.

- **Premissa:** el funcionament psicològic es basa en la interacció recíproca de l'entorn físic i social, el sistema cognitiu i afectiu i el sistema conductual. Els mecanismes cognitius ens permeten aprendre de nosaltres mateixos, dels altres i del món, en un procés d'**autoregulació** de la conducta (control de la pròpia conducta, aspecte important de la personalitat).
- **Determinisme recíproc:** la conducta és determinada per factors externs (reforçaments i càstigs) i interns (creences, pensaments, expectatives, etc.), que descriuen un sistema d'influències en interacció o recíproc: l'entorn

Albert Bandura (1925)

Aprenentatge per observació

afecta la conducta però la conducta també pot afectar l'entorn en una relació continua.

- **Importància del context social**, dins del qual cada persona aprèn (coneixements, actituds, normes, etc.), observant el context (**aprenentatge per observació**, no solament directe o operant, per assaig i error, que pot conduir a errors greus), en què troba diferents models dels quals pot aprendre (persones o símbols).

Segons les conseqüències de la conducta observada –que el model sigui reforçat positivament o negativament (castigat)– s'aprèn a anticipar les conseqüències de la conducta, amb la intervenció de diferents processos cognitius (atenció, retenció, motivació, planificació, etc.) i símbols –reforçament vicari (no és un reforçament directe sinó per observació i anticipació de conseqüències, malgrat que mai s'hagi executat la conducta observada).

Els models ensenyen conductes als observadors per processos d'autoinstrucció, imaginació guiada, autoregulació (les conductes es poden donar en absència de recompenses o càstigs externs). Si és un model inadequat o desviat pot induir una deficiència en l'aprenentatge de l'individu –conductes transgressores, patològiques, etc.–, al contrari del que passa si és un model prosocial. L'aprenentatge per observació influeix en els integrants de la societat i aquests integrants influeixen en la societat per autoregulació.

"Les probabilitats de supervivència serien francament petites si només poguéssim aprendre de les conseqüències de l'assaig i error. No s'ensenyava als nens a nedar, als joves a conduir i als estudiants de medicina a operar fent-los descobrir la conducta necessària en cada cas a partir de les conseqüències dels seus èxits i fracassos."

Bandura (1986)

2.4.2. Modelització

La major part de la conducta s'aprèn per observació, mitjançant exemples, intencionalment o casualment. La modelització fa referència als canvis conductuals, cognitius i afectius que es poden derivar de l'observació d'un model o de més d'un: observem la conducta d'un model i la repetim, de manera que podem adquirir conductes abans mai fetes.

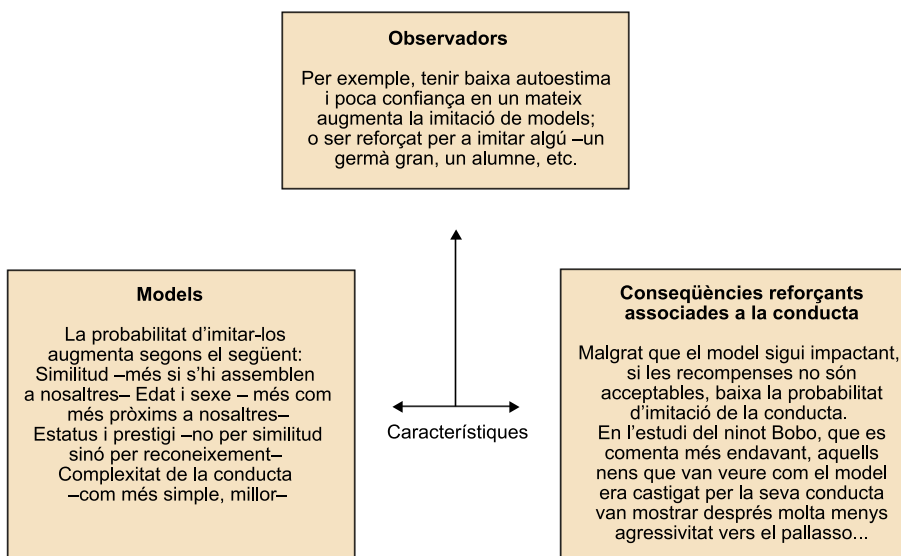
Facilitació enfront de desinhibició de la conducta: el context social actua com a facilitador de determinades conductes; de la mateixa manera, les conductes que hom ha suprimit o reprimat poden debilitar o arribar a perdre la inhibició per exposició a un model que exhibeix aquestes conductes i desenvolupar expectatives d'èxit.

L'observació de models no és garantia de l'aprenentatge, sinó que serveix d'informació i motivació, ja que transmet la probabilitat de les conseqüències de les conductes i així modifica la motivació de l'observador d'actuar igual.

Les característiques de la situació de modelització, les conseqüències vicàries, les metes, les expectatives i l'autoeficàcia del subjecte influeixen també en l'aprenentatge i l'acompliment del subjecte.

Així, la situació de modelització presenta unes característiques segons les quals augmenta o disminueix la probabilitat d'imitar la conducta. Es relacionen amb el model, l'observador i les conseqüències reforçants que observem en la conducta que es vol imitar. En la figura següent se sintetitzen aquestes característiques:

Característiques de la situació de modelatge

Processos de la modelització (aprenentatge per observació). Bandura destaca quatre tipus de processos cognitius implicats en la imitació de models: atencionals, de retenció o memòria, de producció i d'incentiu i motivació. Els resumim en la taula següent:

Processos	Contingut
D'atenció	El subjecte ha de percebre el model, però també atendre'l; no n'hi ha prou d'exposar-lo al subjecte. Tot aprenentatge requereix d'atenció, i qualsevol alteració d'aquesta atenció dificulta l'aprenentatge. Certes característiques del model, com les comentades abans, augmenten l'atenció de l'observador.
De retenció	El segon pas és recordar (retenir) allò que s'ha atès, mitjançant els processos de codificació del llenguatge –descripcions verbals– o la imaginació –imatges mentals–, que ens permetin recuperar la conducta observada.
De reproducció	Comporta traduir les imatges o descripcions verbals retingudes en conductes: reproduir-les. En aquest punt, l'habilitat d'imitació millora amb la pràctica dels comportaments implícits –fins i tot, només amb l'exercici de la imaginació com a anticipació del que es farà físicament.

Imitació de la conducta

Processos	Contingut
D'incentiu i motivació	<p>Requereix haver percebut que la conducta del model té conseqüències positives que podem assolir reproduint-la amb èxit. Els motius o incentius no són causes de la conducta per si mateixos, i Bandura els entén com a mostres del que hem après.</p> <p>Inclou els reforçaments passats, els incentius o reforçaments promesos, i el reforçament vicari, però també motius negatius basats en càstigs passats, promesos (amenaces) o càstigs vicaris, que ens porten a no imitar.</p>

Aprenem, doncs, qualsevol conducta principalment per observació de la conducta dels altres? Bandura va fer un seguit d'experiments per a demostrar-ho, però l'estudi més clàssic i controvertit ha estat el que va presentar sobre l'adquisició primerenca (modelització) de conductes d'agressivitat per modelatge (Bandura *et al.*, 1963), amb el ninot Bobo. En el quadre següent us expliquem un d'aquests experiments i els seus resultats.

El ninot Bobo

Hi ha moltes versions de l'experiment, de les més senzilles a més complexes, com la que reproduïm a continuació. Totes, però, aporten les mateixes dades.

- **Observadors:** infants de preescolar.
- **Clau de modelatge:** una pel·lícula curta en què una dona interactuava amb un ninot de plàstic de 1,05 metres d'alçada semblant a un pallaso. Grup de control: no veu la pel·lícula.
- **Model:** dona. Conducta: la dona s'apropava a en Bobo i li ordenava que sortís del mig. Com que no ho feia, li va fer un seguit d'accions agressives (el colpejava al costat, s'hi asseia a sobre, li picava el nas, el llençava enlaire, el colpejava al cap amb una massa i li feia crits, li clavava puntades de peu per l'habitació i li cridava: "Vés-te'n d'aquí!").
- **Condicions experimentals:** es van dividir els observadors en tres condicions segons les conseqüències que rebia la model per les seves conductes agressives, incloses en l'escena final de la pel·lícula:
  - **Sense conseqüències:** no hi ha un final determinat.
  - **Model recompensada:** li donen lliminadures, refrescos i li diuen: "Ets una veritable campiona."
  - **Model castigada:** mentre el maltracta, rep una amonestació verbal d'aquesta mena: "Deixa de maltractar el pallaso; no ho toleraré!"

Havent vist la pel·lícula cada infant va anar a una habitació en què hi havia un ninot Bobo de plàstic i joguines (pilotes, una massa, un tauler, animals de granja de plàstic, etc.). Es va observar per un vidre unidireccional la conducta espontània dels infants en deixar-los sols a l'habitació: hi havia acceptació de les conductes del model?

El grup experimental va ser dos cops més agressiu amb en Bobo que el grup control –que no havia observat conductes agressives prèviament– i, dins els grups experimentals, qui van mostrar menys aquestes conductes van ser els de la condició de la model castigada.

El segon pas va ser mirar si hi havia adquisició de la conducta si es reforçava aquesta conducta. L'experimentador va oferir suc als infants i els en va prometre més si reproduïen les conductes observades. El nombre de conductes agressives va augmentar en tots els casos, especialment en el cas de la condició de model castigada. A més, les conductes es van reproduir amb força precisió.

Els experiments de Bandura

Enllaços recomanats

Si us interessa, podeu trobar una de les versions de l'experiment amb Bobo en aquesta adreça web:
<http://es.youtube.com/watch?v=BTB-I-L3YIE&mode=related&search>

Com a conclusió, Bandura considera que ser testimoni de violència (en situació de laboratori o a la vida real, al carrer, a la televisió, als videojocs, a casa, etc.) genera comportaments violents, i ho ha aplicat especialment en estudis amb infants i adolescents.

La modelització s'ha dissenyat com una tècnica de modificació de conducta amb la qual s'observa el comportament d'altres persones i es participa amb aquestes persones en la realització de la conducta que es desitja. També l'ensenyança de tècniques d'autoregulació i automaneig que augmenten la motivació dels individus i es basen en l'autocontrol. La teoria en general s'ha aplicat al desenvolupament d'habilitats cognitives, socials, motrius, educatives, de salut, etc.

3. La perspectiva motivacional. Les teories homeostàtiques: Freud, Hull, Murray. Les teories d'incentiu: teories de metes. Teories del creixement i l'autorealització

Per què ens comportem com ho fem? L'estudi de la motivació és l'intent d'esbrinar, des de la psicologia, a què obeeixen les necessitats, els desitjos, les conductes en general. S'investiga l'explicació dels actes, què ens motiva comportar-nos d'una manera o d'una altra, quins determinants influeixen en la conducta: per què fem aquesta i no altra? És obvi que tot això pot relacionar-se amb la personalitat, com han fet els autors que es comenten en aquest apartat.

3.1. Introducció a l'estudi de la motivació

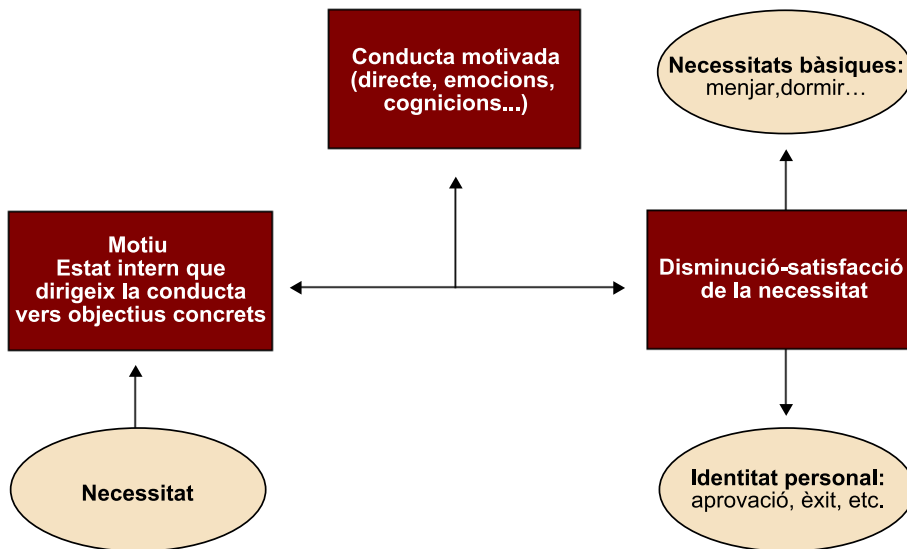
Com a introducció històrica breu, en la taula següent us resumim a grans trets com s'ha considerat la motivació des de la filosofia fins a la psicologia.

S'ha estudiat la motivació al llarg de la història?	
Períodes	Estudi de la motivació
Període clàssic	Ha estat una constant al llarg de la història. En aquest període els filòsofs grecs ja es van ocupar de la motivació, i va destacar Epicur amb la seva perspectiva que Allport va denominar <i>hedonisme psicològic</i> : les persones estan motivades per a buscar el plaer i evitar el dolor.
Al principi del segle XIX	En aquest període hi va haver un gran interès per a diferenciar entre animals i éssers humans considerant la motivació: els animals, irracionals, estan motivats instintivament per a adaptar-se a l'ambient i sobreviure; l'ésser humà, racional i amb instints, s'adapta a l'entorn escollint qualsevol de les dues possibilitats.
Al final del segle XIX	Al final d'aquest segle James i McDougall afirmaran que bona part de la conducta humana és instintiva; es llistaran molts instints que no es diferenciarien clarament de conductes apreses.
Al principi del segle XX	En aquest període, però, es rebutja el concepte d'instint i es posa èmfasi en l'aprenentatge. S'inicia l'hegemonia del paradigma conductista, que s'allargarà gairebé fins a la dècada dels seixanta: es considera que la conducta és una reacció a l'entorn, es prima la importància de l'ambient per a explicar-la, només es considera la conducta observable, s'estructura el paradigma E-R i es rebutja obertament el mentalisme (cognició).
Conductisme	Des del conductisme, Watson i Thorndike consideren que la conducta motivada és una reacció a les condicions ambientals. Per a Thorndike, les conseqüències de la conducta són un factor important per a entendre la conducta futura; la motivació serà resultat de les conseqüències de conductes prèvies. Recupera l'hedonisme, i assegura així que el subjecte buscarà de nou conseqüències plaents i evitarà les negatives.

S'ha estudiat la motivació al llarg de la història?	
Períodes	Estudi de la motivació
Cap a 1920	Es proposa la teoria de l'impuls (Woodworth), que defensa que la conducta motivada es produeix com a resultat de les canviants necessitats corporals, amb la finalitat d'aconseguir un objecte de l'entorn que satisfaci les necessitats i redueixi l'impuls desencadenant.
Durant l'etapa precognitivista	Es va plantejant l'anàlisi de la conducta motivada segons termes del processament de la informació (anticipació, elecció entre alternatives de resposta, etc.). Hull proposa a la dècada dels cinquanta una teoria del <i>drive</i> o impuls, i defineix així diferents components que interactuen per produir la conducta motivada. Es desenvolupa el concepte de motivació d'incentiu i es fan estudis fisiològics per a investigar les bases biològiques de l'impuls. S'entén que els mecanismes cerebrals controlen l'impuls i l'aprenentatge modelitza la conducta.
A la dècada dels seixanta	A partir de la dècada dels seixanta, per influència d'autors com Köhler o psicòlegs socials com Lewin, l'objecte d'estudi se centra en les conseqüències motivacionals, l'atribució causa-efecte, la necessitat de guany, la por de l'èxit, les emocions, etc., i es plantegen les teories de metes, del valor i l'expectativa.
En l'actualitat	En l'actualitat es considera que hi ha tres perspectives d'estudi: 1) biològica, hereva de les teories de l'instint i de l'impuls, investiga les bases biològiques de la conducta motivada; 2) conductual, centrada en la relació entre motivació i altres processos (aprenentatge); i 3) cognitiva, que considera que els organismes actuen de manera propositiva per aconseguir metes anticipades prèviament, recolzant-se en el paradigma del processament d'informació i els processos cognitius implicats.

Fixeu-vos que ens referim a conducta motivada, no conducta instintiva o reflexos, que també impulsen a actuar però no requereixen la voluntat del subjecte. La conducta motivada requereix aquesta voluntat i es dirigeix a un objectiu o meta: el motiu apareix com alguna cosa –una pressió– que ens impulsa a actuar, com una tendència, un desig, una necessitat, etc., i cada motiu té el seu propi origen, intensitat, objectiu: tota conducta està motivada per alguna cosa, i aquesta cosa és el motiu.

Podem establir tres aspectes essencials en l'anàlisi de la motivació, com es representen en la figura següent: el motiu, la conducta motivada i la disminució o satisfacció de la necessitat o motiu desencadenant de la conducta, segons dos continguts, necessitats bàsiques i necessitats vinculades a la nostra identitat personal (fixeu-vos que necessitat implica una carència o deficiència).

El constructe *motivació* va ser rellevant a la primera meitat del segle XX, però la influència dels models computacionals el va substituir per altres constructes i va caure en desús. Darrerament s'ha recuperat com a part integrant de les teories de la personalitat, sota diferents conceptualitzacions, amb el nexse comú d'explicar la conducta mitjançant motius que impulsen els individus a comportar-se com ho fan. Les diferències s'estructuren vers el nombre de motius que descriuen, les seves arrels (biològiques enfront d'aprenes), si són conscients o inconscients, la finalitat dels motius (l'expressió de desitjos o el creixement personal?), etc.

- Què activa l'organisme?, per què s'escull una direcció conductual i no una altra?, per què davant el mateix estímul es respon diferent segons l'ocasió? S'entén que la personalitat consta d'uns motius generals, comuns a la majoria de les persones, i que actuen conscientment o inconscientment, influint en la cognició, el pensament, l'emoció, l'acció i la conducta en general.
- En conjunt, els psicòlegs investiguen sobre tipus i intensitat dels motius, la seva relació amb l'acompliment a la vida, sobre la seva estabilitat, la seva capacitat explicativa de la conducta i sobre la manera com s'han de mesurar, tenint en compte la gran variabilitat interindividual subjacent al constructe.

En la taula següent sistematitzem el seu estudi segons dos grans models: les teories homeostàtiques i les teories d'incentius, amb els constructes respectius i els autors més destacats. En aquest mòdul, però, ens centrarem en les aportacions de Sigmund Freud, Abraham Murray i la més recent teoria de metes.

Teories	Constructe	Autors
Teories homeostàtiques	Drive ('impuls')	<ul style="list-style-type: none"> • Freud • Teories E-R: Hull

Teories	Constructe	Autors
	Necessitat	<ul style="list-style-type: none"> Murray
Teories d'incentiu	Incentiu	<ul style="list-style-type: none"> McDougall Tolman McClelland
	Meta (objectiu)	<ul style="list-style-type: none"> Teories de metes

3.2. Les teories homeostàtiques (teories d'embranchida): Freud, Hull, Murray

Base: alguna cosa interna al subjecte (un estímul, per exemple) guia la seva conducta. Hi ha un estat biològic intern que crea un estat de tensió a l'organisme. Es destaca la situació causada per la tensió interna, que indueix desplaer, i els esforços per a descarregar-la mitjançant la conducta, orientada a reduir la tensió interna desencadenant de tot el procés.

Drive: impuls, tendència a l'activitat generada per una necessitat estat de desequilibri o malestar intern, majoritàriament entès com a biològic, provocada per una carència o un excés. Aquesta carència indueix estats interns de necessitat, amb efectes sempre pertorbadors (desplaer, dolor, etc.). L'organisme exigeix un reequilibri (homeòstasi) que no cessa fins que la carència o excés són eliminats i substituïts per d'altres.

3.2.1. Teoria dels instints i la motivació: Sigmund Freud (1856-1939)

Teoria de la personalitat: Freud va formular una teoria de la personalitat estructurada segons tres elements (*id*, *superego* i *ego*), i hi va afegir una topografia de la ment segons tres àrees no clarament delimitades (conscient, preconscious, inconscient). A manera de recordatori, sistematitzem en la taula següent les característiques bàsiques d'aquests elements estructurals i topogràfics.

Elements de l'estructura de la personalitat (S. Freud)	
Id	La ment, en néixer, recull el món dels instints i es guia pel principi del plaer: funciona evitant el dolor, exigint satisfacció immediata de la tensió que provoquen les necessitats marcades pels instints bàsics. No té contingut moral, és impulsiu i irracional.

Sigmund Freud (1856-1939)

Superego (superjò)	<p>Es desenvolupa al llarg del procés de socialització, i internalitza les normes morals per mitjà dels progenitors i els educadors (segons recompenses i càstigs).</p> <p>Així, primerament és controlat externament (figura paterna) però progressivament desenvolupa autocontrol i es consolida. Aleshores es compon del següent:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Consciència –experiències que van ser castigades consistentment, font de la culpabilitat i el fracàs si hi recorre. • Jo ideal –experiències que van ser premiades consistentment, font de satisfacció i orgull si hi recorre. <p>Consciència i jo ideal li fan buscar la perfecció i rebutjar qualsevol experiència que vagi més enllà dels valors que ha internalitzat.</p>
Ego (jo)	<p>Es regeix pel principi de realitat, i actua com una estructura defensiva que exerceix de mediador entre l'instint (<i>id</i>) i la moral (superjo): resol les demandes irracionals sense violar els continguts del <i>superego</i>.</p> <p>Es regeix pel principi d'autoconservació, i és responsable dels processos cognitius (solució de problemes, presa de decisions, etc.), malgrat que Freud no li va donar massa importància en el conjunt de la personalitat.</p>
Topografia de la personalitat (àrees o continguts mentals)	
Conscient	Percepcions i sensacions (internes-externes).
Preconscient	Memòria general (pot accedir a la consciència amb l'atenció).
Inconscient	Àrea inaccessible per a la consciència, per repressió o censura; recuperar-los conscientment requereix superar resistències mentals.

Reflexioneu

Freud destaca la importància de l'inconscient, un concepte força debatut en psicologia de la personalitat, rebutjat per alguns autors i reconegut per d'altres, com podeu comprovar en les diferents teories. És, doncs, un dels temes que s'han de valorar en qualsevol teoria de la personalitat. En la composició de John Suler es representa el concepte des de la perspectiva més freudiana: la persona (el món del conscient) i a sota el complex món de l'inconscient: les experiències infantils, els desitjos, les pors, els continguts reprimits, etc. Què us sembla?

Teoria dels instints i la motivació: una part de l'àmplia obra de Freud es dedica a la qüestió de la motivació, en termes d'impulsos, pulsions o instints. Per a ell, tot el comportament està motivat malgrat que el motiu no sigui explícit (en el seu llibre *La psicopatologia de la vida quotidiana* posa exemples de conductes aparentment sense sentit que amaguen un motiu concret, i és

que els motius poden ser inconscients o ocultats deliberadament, però sovint s'escapen del nostre control i s'expressen indirectament, com passa amb els *lapses linguae*, les il·lusions perceptives, etc.).

Freud considera que hi ha dues fonts generadores d'impulsos:

a) Ambientals: estímuls externs que generen impulsos momentanis. Es poden satisfer amb una acció concreta en el món extern, o bé evitar-se.

b) Instints: interns, biològics, forces constants que no poden ser evitades i imposen a l'individu la necessitat de fer un seguit de conductes que indueixin canvis en el món extern, amb l'objectiu de satisfer l'instint desencadenant del procés.

- Al començament de la seva obra va descriure com a impulsos primaris els sexuals –preserven l'espècie– i els agressius –preserven l'*ego*–; amb el temps es refereix a l'instint de vida (libido), que reuneix el sexual i l'agressiu, i l'instint de mort (*thanatos*), com a impuls de retornar a un estat inorgànic (noteu la influència de la teoria de Darwin, en considerar la supervivència com a motiu?).
- Els impulsos es manifesten de maneres diferents; una de les aportacions de Freud va ser considerar la seva expressió en els somnis, en les obres d'art, els *lapses linguae*, actes explícits i, com a clínic, en els símptomes neuròtics.

Teoria hedonista de reducció de la tensió: l'individu prima la cerca del plaer i l'evitació del dolor o desplaer, i dirigeix la conducta a reduir la tensió que sent dins seu. Premissa: l'origen són els estats corporals d'excitació-tensió, interns –instints, pulsions o *drives*–; el propòsit és reduir la tensió i sentir plaer; l'objecte és satisfer les pulsions –i així reduir la tensió.

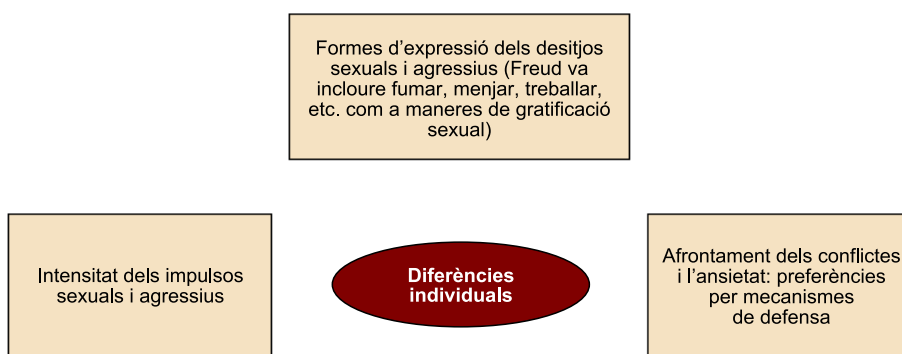
Dinàmica de la personalitat: Freud identifica els instints amb els motius, que contribueixen a construir l'estructura de personalitat. L'existència de les forces motivacionals i la relació amb aquestes forces introdueix un aspecte dinàmic a la teoria de la personalitat i els motius: l'*id* seria la font de tota l'energia instintiva, les pulsions que exerceixen pressió, desencadenant pensaments per a satisfer l'instint –processos primaris. El jo és el responsable de controlar els instints i de buscar així un equilibri (processos secundaris), amb la possibilitat que el *superego*, segons els continguts internalitzats, s'oposi a la descàrrega i exigeixi la seva inhibició o repressió: aquí és quan l'*ego* fa de mediador entre les demandes irracionals de l'*id* i l'autocontrol del *superego*. Tots els elements inverteixen energia mental en els processos que controlen.

Conflictes psicològics i ansietat: deriven de conflictes entre diferents impulsos o bé de l'*id* i el *superego* (exemple típic de l'època victoriana, impulsos sexuals que s'enfronten amb una rígida moral repressora de la sexualitat). En tot cas, els conflictes originen en la majoria de la gent ansietat, i desenvolupen neurosi.

Freud diferencia entre tres tipus d'ansietat: realista (davant un perill real), neuròtica (desencadenada per l'*ego*, davant la por de perdre el control sobre l'*id* i rebre un càstig) i moral (davant un conflicte entre l'*id* i el *superego*, que genera culpabilitat pel contingut moral). Les ansietats neuròtica i moral són les responsables de la repressió dels pensaments, records o conductes que ocasionen l'ansietat (les torna inconscients).

Mecanismes de defensa: l'ansietat genera dolor emocional, és un senyal d'alarma davant un perill per a l'individu, que Freud interpreta que prové d'experiències primerenques en què l'expressió de l'instint va ser castigada. Aquesta situació de malestar promou el desenvolupament de mecanismes de defensa, estratègies que afronten els instints minimitzant el dolor (Freud en va proposar sis: desplaçament, identificació, projecció, formació reactiva, racionalització i regressió). S'apliquen inconscientment, són irracionals i distorsionen la realitat, i és difícil tornar-los conscients (hi ha resistència del subjecte). Què aconseguen? Mantenen l'impuls indesitjable a l'inconscient, des d'on segueix exercint pressió i generant ansietat.

Diferències individuals: cada persona té una estructura d'impulsos (*drives*) pròpia, i també formes de satisfer-los i mitjans per a evitar l'ansietat i resoldre els conflictes que se'n poden derivar. En la figura següent es resumeixen les fonts principals de variabilitat des de la teoria freudiana:

3.2.2. Les teories E-R: teories de la reducció de l'impuls, C. Hull

Breument ens referim a aquestes teories que també formen part dels models homeostàtics. La perspectiva més conductista va rebutjar els constructes cognitius com motivació i *drive*; altres autors, però, van establir que els construc-

tes motivació i *drive* són útils, si es limiten a circumstàncies específiques externes, associades a un sistema de mesura objectiu. Les circumstàncies externes estarien associades als impulsos interns.

Clark Hull és el millor representant d'aquesta perspectiva; a continuació fem una referència breu a les seves aportacions sobre motivació.

Clark Hull (1884-1952)

"Quan l'acció d'un organisme és un requisit per a incrementar la probabilitat de supervivència de l'individu o d'una espècie en una determinada situació, es diu que es troba en un estat de necessitat. Com que una necessitat, actual o potencial, usualment precedeix i acompanya l'acció de l'organisme, sol dir-se que la necessitat motiva o impulsa l'activitat associada. A causa d'aquesta propietat motivacional de les necessitats, aquestes es consideren com a productores d'impulsos –drives–, animals primaris."

Clark Hull

Clark Hull (1884-1952)

Hull va desenvolupar una teoria basada en motivació i aprenentatge, hipoteticodeductiva, en la qual va donar molta importància als factors fisiològics, les petjades mnèsiques, base dels circuits d'aprenentatge. Influid per Darwin (com Freud), considera que la motivació es desenvolupa per a assegurar que la satisfacció de les necessitats dels organismes, és a dir, per a assegurar la seva supervivència. Incorpora, però, el concepte d'homeòstasi: els organismes busquen mantenir determinades condicions òptimes en relació amb l'ambient, ja que d'aquestes condicions en depèn la supervivència; les necessitats orgàniques produeixen un impuls o *drive* que desencadena conductes per a recuperar l'equilibri. El model proposa el següent:

- Els organismes actuen per reduir els *drives*.
- La motivació energitza la conducta: les necessitats donen lloc a *drives*.
- La personalitat és el conjunt d'hàbits apresos per reducció del *drive*.

Els organismes són activats –dirigits– per *drives* o impulsos que, com Freud, entén com a fonts de tensió interna, i que es relaxen mitjançant el reforçament (premi o plaer). Els *drives* poden ser:

- **Primaris:** associats a estats fisiològics interns (dolor, gana, etc.), amb base biològica.
- **Secundaris:** adquirits per associació amb la satisfacció dels *drives* primaris –així, l'ansietat (*drive* secundari) sorgiria del dolor (*drive* primari).

Model d'aprenentatge instrumental aplicat a la motivació: model d'aprenentatge basat en la reducció de l'impuls. L'associació entre estímuls i respostes (E-R) és resultat del reforçament adquirit mitjançant la reducció dels estímuls *drive*: fugir del dolor, evitar-lo, etc. L'associació E-R, amb el suport

del reforçament –reducció de la tensió–, forma hàbits. La personalitat està formada d'hàbits de resposta –aprenentatge–, com a conseqüència de l'acció dels impulsos: té lloc perquè les condicions motivacionals canvien.

La conducta es pot operacionalitzar segons la funció següent:

$$\text{Conducta} = f(\text{ser}) = f(D * K * \text{shr})$$

en què

Ser: potencial evocador de la resposta;

D: *drive* o impuls;

K: motivació d'incentiu o quantitat i qualitat de la recompensa;

Shr: força de l'hàbit.

3.2.3. Necessitat-pressió: H. A. Murray (1893-1988)

Personologia: és com Murray es va referir a l'estudi de la personalitat i al sistema que va descriure. Va integrar molts dels aspectes que autors anteriors havien separat, per la influència de diferents autors, especialment Freud, en considerar tant aspectes conscients com inconscients, els factors biològics –la personalitat té una base cerebral– i ambientals –la pressió–, o la influència del passat, el present i el futur alhora, perquè la personalitat es desenvolupa contínuament, al llarg del temps, cosa que significa que canvia i progressa, no és estàtica. A més, va combinar la perspectiva clínica amb l'experimental.

Constructe: necessitat. Representa forces, dins la persona, que influeixen sobre la cognició (percepció, pensament, intenció, etc.) i la conducta. És inconscient: podem saber què ens agrada o no, què ens atrau, etc. Reaccionem de manera immediata davant certs estímuls o situacions, però possiblement desconecem que tot és resultat d'una necessitat interna.

La necessitat prové d'una força al cervell que organitza la percepció i l'acció; s'excita per estímuls interns i externs i es pot reflectir o no en la conducta. Crea estats de tensió –fisiològica i psicològica– i la subsegüent necessitat de satisfacció, per a reduir la tensió.

Persisteix fins que se satisfà i, si no és possible, es manté latent: no es manifesta, s'inhibeix, però, com ja va plantejar Freud, pren una altra forma, la de fantasia, desig, plans de futur, creativitat, necessitat de saber, etc. Segons Murray, hi ha moltes necessitats que són latents i, com a part de la personalitat, cal poder valorar-les per entendre-la, malgrat que comporta aplicar mitjans indirectes.

H. A. Murray (1893-1988)

Murray considera que la motivació està més relacionada amb el procés de reducció de la tensió que en la satisfacció d'aquesta tensió: la transformació de les situacions insatisfactòries en satisfactòries. Segons ell, una vida sense tensió és per si mateixa una font de malestar.

Pressió: què provoca les necessitats? La pressió. Murray considera tant l'ambient com la persona: certes característiques de l'entorn –que anomena *pressió*, i es pot referir a altres persones– s'associen a la satisfacció o frustració d'una necessitat i, per tant, estan associades al benestar individual. Pressions diferents provoquen necessitats diferents, la força de les quals la determina justament el poder de la pressió per a beneficiar o perjudicar l'individu. Això explicaria que hi hagi persones amb determinades necessitats que cerquin entorns amb pressió més o menys gratificant.

En definir les diferències individuals segons la força o pressió de les necessitats, integrant la consideració de l'ambient trobem que aquestes diferències també es donaran en l'avaluació d'aquests com més o menys satisfactoris.

Taxonomia de necessitats: Murray va proposar una gran quantitat de necessitats, al contrari que Freud, que les va reduir considerablement, com heu vist. Les va classificar segons si eren:

- **Primàries** o **secundàries** (com en les classificacions de *drives*): les primàries o viscerogèniques són corporals, es relacionen amb la supervivència (menjar, respirar, evitació del dany o les necessitats sexuals; Murray va desestimar les que són comunes a tothom però secundàries per a la individualitat, com menjar o respirar). Les secundàries o psicogèniques sorgeixen després de les primàries i indirectament a partir d'aquestes, i es refereixen a la satisfacció emocional.
- **Obertes** –d'expressió directa– o **secretas** –inhibides o d'expressió bloquejada.
- **Reactives** o **proactives**: les reactives comporten una resposta vers algun element concret de l'entorn, i s'activen únicament en aparèixer aquest element (per exemple, veure un anunci d'un centre d'estètica i desencadenar-se la necessitat d'aprimar-se). Les proactives són espontànies, no requereixen cap estímul desencadenant.

Considerant necessària una taxonomia com a part del treball científic, va fer un estudi amb 51 universitaris, tots barons, als quals va avaluar mitjançant qüestionaris estandarditzats, proves projectives, entrevistes, anàlisi d'autobiografies i observacions conductuals. L'anàlisi de dades va descriure vint necessitats manifestes i vuit necessitats latents, totes associades al següent:

- Desig o efecte intencional.
- Sensacions.
- Accions.
- Noms de trets.

**Exemple de Murray:
necessitat d'autoritat**

Desig: controlar, influir en la conducta d'altres.

Sensació: confiança, seguretat en un mateix.

Accions: influir, persuadir, prevaler, conduir, etc.

Noms de trets: realització, afiliació, agressió.

En la taula següent es presenten les vint necessitats proposades per Murray (proposat originalment el 1938 en el seu llibre *Exploracions de la personalitat*):

Necessitat	Descripció
Autoritat	Controlar el propi ambient.
Deferència	Admirar i donar suport a un superior.
Autonomia	Resistir la influència o coacció.
Degradació	Sotmetre's de manera passiva a una força externa.
Agressió	Vèncer l'oposició per la força –atacar, lluitar, ferir, menysprear, ridiculitzar, etc.
Guany	Fer alguna cosa difícil.
Sexe	Formar i afavorir una relació eròtica.
Sensibilitat	Buscar i gaudir de plaers sensuals.
Exhibició	Causar una impressió en els altres –fascinació, diversió, seducció, etc.: ser admirat.
Joc	Relaxar-se, divertir-se, buscar recreació i entreteniment sense cap altre propòsit.
Afiliació	Apropar-se a altres, cooperar, fer amistats i mantenir-se lleial.
Rebuig	Menysprear, ignorar o excloure un altre.
Ajuda	Buscar ajuda, protecció o simpatia.
Cura	Tenir cura, ajudar o protegir un altre desemparat.
Evitació d'oprobri (sentir-se inferior)	Evitar la humiliació.
Defensa	Defensar-se contra l'assalt, la crítica i la culpa.
Oposició	Dominar o arreglar un fracàs, lluitant de nou.
Evitació de dany	Evitar el dolor, la lesió física, la malaltia i la mort.
Ordre	Organitzar les coses.
Comprensió	Tendència a analitzar esdeveniments, preguntar o respondre qüestions generals, discutir, argumentar, fer formulacions abstractes, etc.

Mesura de les necessitats: les necessitats manifestes es poden observar directament en el comportament, però les latents requereixen una mesura indirecta. Influït per la teoria freudiana, va adaptar el concepte de *projecció* a la percepció. Amb Morgan (1935) van dissenyar un test basat en la projecció de la fantasia sobre un estímul objectiu, suposant que una forta necessitat latent es pot projectar a la fantasia de l'individu com si fos una pel·lícula a una pantalla, i així poder mesurar-la: el test d'apercepció temàtica (TAT), una tècnica projectiva (apercepció descriu l'acte d'interpretar l'ambient i percebre el significat del que succeeix).

"El test es basa en el fet conegut que quan una persona interpreta una situació social ambigua, aquesta té tendència a manifestar la seva pròpia personalitat tant com el fenomen que atenen. Absort en el seu propi intent d'explicar l'esdeveniment objectiu, es torna innocentment inconscient de si mateixa i de l'examen dels altres i, per tant, defensivament menys vigilant. Per a algú que faci una doble lectura, no obstant això, revela certes tendències interiors: desitjos, temor i vestigis d'experiències passades."

El TAT consisteix en un conjunt de làmines monocromes que representen imatges ambigües, es presenten al subjecte segons un ordre de més a menys estructuració i li demanen que faci un relat amb el qual descriu les persones i els objectes de la làmina, la situació, el que pensen o senten, i el desenllaç. D'aquesta manera, i segons el principi d'apercepció, posa de manifest les necessitats latents (en forma de temors, sentiments i pensaments inconscients), ja que les en les imatges que veu i les manifesta mitjançant els relats que construeix. És obvi el gran component subjectiu d'aquest tipus de proves, com qualsevol prova projectiva.

Exemples de làmines del TAT

3.3. Les teories d'incentius

A continuació es resumeixen aquelles perspectives que destaquen com a unitat d'anàlisi: la intencionalitat de la conducta, entenent que es basa en incentius que cada persona desenvolupa al llarg de la seva vida, en els quals es desenvolupen les característiques de la seva personalitat.

3.3.1. Incentiu

El component important en la conducta motivada es refereix a la meta o objecte que motiva el subjecte. Incita a l'acció, és com un motiu vist des de fora; per al subjecte és el que té valor, el que l'atreu, el que guia la conducta per a aproximar-se a la meta. Té diferents segons el subjecte i, fins i tot, varia els valors en el mateix subjecte segons el moment. És evident que en el cas dels motius socials, els incentius són difícils d'aïllar, pel seu component subjectiu.

Es pot entendre com un generador d'energia (segons la intensitat de la conducta consumatòria), un generador d'emoció (significat emocional) i un portador d'informació per al subjecte.

L'atracció que sent el subjecte es pot basar en l'experiència afectiva, però el plaer-dolor que experimenta en interactuar amb els objectes són elements bàsics en la conducta d'atracció o evitació. La conducta, però, queda explicada pels incentius, cosa que explica que hi hagi motius que es poden oposar a la satisfacció de necessitats orgàniques bàsiques (per exemple, deixar de menjar per l'incentiu d'utilitzar una talla 34, ser prima) o desencadenen comportaments perjudicials per a l'organisme.

A continuació, es recull una referència a tres grans psicòlegs que es van aproximar al concepte d'incentiu:

William McDougall (1871-1938)

La conducta és intencional, propositiva: persistent, variable, directe a l'objectiu.

Va defensar el concepte d'instint, del qual destacava tres components:

- a) cognitiu, coneixement de l'objecte capaç de satisfer-lo;
- b) afectiu, emoció que induïa el coneixement de l'objecte; i
- c) conatiu, l'esforç d'aproximació a l'objecte per a satisfer l'instint.

Va llistar molts instints (fugida, repulsió, curiositat, gregarisme, etc.), i molts associats a emocions bàsiques, però no els va diferenciar clarament d'aprenentatge.

Edward Chase Tolman (1886-1959)

Des de l'aprenentatge animal destaca propòsit i cognició. Els organismes s'esforcen per aconseguir objectius, segons una jerarquia de metes superiors i subordinades, totes associades a recompenses, valors i probabilitat de realització.

Tenim tendències a comportar-nos d'una manera determinada per l'acció de tres variables: motivacionals (necessitat o desig d'una meta), d'expectatives (creences que una conducta ens durà a una meta) i d'incentius (valor que donem a la meta).

La conducta motivada té característiques molars, es dirigeix a metes, és persistent i selectiva. La meta, com es du a terme la conducta i les rutes possibles per a assolir la meta són elements per a conèixer la conducta motivada.

S'aprèn per la relació entre conducta i una meta particular, cosa que requereix desenvolupar un mapa cognitiu de l'entorn, per poder localitzar metes.

Exemple

Un exemple el trobem en l'ampli camp de les addiccions, tant fisiològiques –consumir substàncies– com psicosocials –sexe, compres, joc, feina, etc.

William McDougall
(1871-1938)

Edward Chase Tolman
(1886-1959)

Els motius són innats (primaris, bàsicament biològics; secundaris, com afiliació, dominància, submissió, dependència, etc.) i apresos (terciaris, consecució de metes culturals).

David McClelland (1917-1998)

"Un motiu és una associació afectiva intensa, caracteritzada per una reacció anticipatòria d'una meta, segons l'associació prèvia de certs estímuls clau amb reaccions afectives de plaer o dolor."

Amb Atkinson va desenvolupar la **necessitat de guany**, definida com "l'èxit en la competició amb un criteri d'excel·lència", "la tendència a buscar l'èxit en tasques en les quals hi ha una avaluació de l'acompliment". La competició pot ser amb un mateix, una altra persona o en relació amb un concepte, i l'incentiu és "voler fer alguna cosa millor" només per aquesta raó. A la pràctica, però, n'amaga d'altres, com respondre a les expectatives dels progenitors, agradar a algú, demostrar la pròpia capacitat, etc.

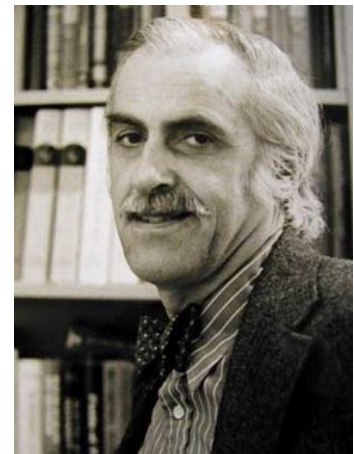
Basant-se en Murray, va plantejar una teoria de la motivació (1961) estructurada segons tres necessitats: de **guany** (acceptar responsabilitats, fer bé les coses, afrontar les conseqüències dels propis actes, etc.), de **poder** (tenir influència i control sobre els altres) i de **filiació** (ser acceptat i sol·licitat pels altres, buscar amistat, cooperació, comprensió, bones relacions interpersonals, etc.). S'han explorat possibles diferències entre homes i dones en aquests motius, però estan molt vinculades al gènere (és a dir, a continguts psicosocials vinculats al context sociohistòric, que han determinat les diferències *a priori*).

3.3.2. Les teories de metes

A les darreres dècades s'ha recuperat el constructe de *motivació* per a entendre la conducta humana, sota la premissa que és modelitzada, organitzada i dirigida entorn d'una meta, un objectiu que s'ha de perseguir. Els seus antecedents més llunyans sembla que són en Wundt i el funcionalisme de James, al començament mateix de la psicologia científica, i els tres autors que hem esmentat abans: McDougall, en destacar l'aspecte direccional de la conducta vers un objectiu, Tolman i McClelland.

Considerant les metes com a unitats d'anàlisi motivacionals, cal entendre que al llarg del temps s'han inclòs dins altres termes, com *esforços* o *projectes personals*, *interessos*, *preocupacions*, etc.

Hi ha acord a considerar-les essencials en l'estudi de la personalitat perquè, a més de donar energia, aporten significats a la vida i es relacionen amb altres continguts, i així permeten estudiar els aspectes dinàmics i cognitius alhora si s'arriba a un perfil de metes propi de l'individu.

David McClelland (1917-1998)

Vegeu també

També trobem les metes com a unitats d'anàlisi motivacionals dins el model de Bandura, ja comentat.

Malgrat que la perspectiva d'anàlisi de metes és idiogràfica –vàlida per a un individu en un moment i situació determinats–, presenten gran variabilitat: hi ha diferències individuals tant en el tipus de metes que s'ha de perseguir com en la manera de perseguir-les, en les estratègies que cada individu dissenya i en la manera com s'organitzen les pròpies metes.

S'han fet classificacions de les diferents metes segons categories generals, com la que us presentem en la taula següent, basada en Pervin (1998). Tingueu en compte que cada individu prioritza les diferents metes a fi de buscar el seu propi benestar personal; a més, hi ha metes d'aproximació i altres d'evitació, i en tots dos casos compleixen l'objectiu: dirigir la conducta tant a buscar l'objectiu com a evitar-lo.

Categoria	Meta
Descans/diversió	Estats emocionals i corporals de satisfacció, diversió
Agressió/poder	Influir i determinar la conducta d'altres, assertivitat i dominància
Autoestima	Desenvolupament i protecció del <i>self</i> , assoliment de nous aprenentatges i competències
Amor i tendresa	Afiliació, relacions d'intimitat, afectes personals
Ansietat / reducció de l'amenaça	Evitació de l'estrès o ansietat, disminució de la tensió

Reflexioneu

Altres propostes les classifiquen segons el nivell de generalitat, com Bermúdez *et al.* (2003): metes globals (guany, afiliació, poder, autonomia), temporals (establir la pròpia identitat, casar-se i tenir una família, trobar una feina adequada, progressar professionalment) i situacionals o conjunturals (preparar un examen, organitzar un viatge, obtenir el permís de conduir, perdre pes, etc.). Què en penseu, d'aquesta classificació, especialment pel que fa a les temporals i les conjunturals?

Models teòrics relacionats amb metes: l'estudi de les metes que fixa cada subjecte ha donat lloc a diferents models teòrics, cadascun dels quals destaca aspectes concrets de l'orientació a metes. Per tancar aquest tema, recollim els principals models i una síntesi del que proposen en la taula següent:

Model	Característiques generals
Projectes personals (Little, 1983)	<ul style="list-style-type: none"> • Projecte personal: conjunt ampli d'accions, amb rellevància personal, amb la finalitat d'aconseguir una meta. Implica organitzar la conducta en el temps i l'espai. • Tothom té contínuament projectes per fer, de més o menys importància, i per desenvolupar, a més curt o llarg termini: amb aquests projectes organitzem la vida quotidiana. • Els projectes reflecteixen continguts tant conductuals com afectius i impliquen activitats molt diverses.

Model	Característiques generals
Aspiracions personals (Emmons, 1986)	<ul style="list-style-type: none"> • Aspiracions personals: allò que la persona vol aconseguir de cada situació. Representen patrons d'aspiracions a metes i poden ser positives o negatives. • Malgrat ser idiogràfiques, es poden estudiar nomotèticament i fer-ne categories comunes que comparteixen els aspectes següents: <ul style="list-style-type: none"> – Pel seu caràcter intencional, tenen components cognitius, emocionals i conductuals que integren de manera diferent, segons l'aspiració. – Són relativament estables i consistents però no fixos, ja que poden variar amb l'edat. – Si s'assoleix una aspiració en una àrea concreta es tendeix a generalitzar-la a altres àrees, i mantenir-ne així la consistència. – Es poden avaluar amb autoinforme perquè majoritàriament són conscients, malgrat que algunes poden ser inconscients i, per tant, difícils d'avaluar.
Tasques vitals (Cantor i Zirkel, 1990)	<ul style="list-style-type: none"> • Tasques vitals: conductes que les diferents etapes del cicle vital exigeixen als individus. Són "el pas a l'acció": la traducció de les metes en tasques específiques que cal treballar durant períodes i contextos específics, amb la motivació de resoldre'ls. • Es relacionen amb el cicle vital: sorgeixen en períodes concrets de la vida, i canvien juntament amb canvis en expectatives i patrons socioculturals. • Són idiogràfiques, cada persona les escull i les construeix de maneres diferents, els dóna valors diferents, utilitza estratègies per a dur-les a terme, planifica l'acció, les autoregula: organitzen l'activitat quotidiana. • El "pas a l'acció" segueix un procés compost d'esquemes, les unitats d'organització; les tasques vitals pròpiament i les estratègies cognitives, com es treballen les tasques. Estan associades a emoció. • Es poden avaluar mitjançant autoinformes perquè la majoria són conscients, malgrat que no s'hi reflexioni.
Preocupacions actuals (Klinger et al., 1981)	<ul style="list-style-type: none"> • Preocupacions actuals: conductes dirigides a metes però determinades parcialment pels esdeveniments i la reacció de l'individu a aquests esdeveniments. • Posen de manifest que les metes no sempre opcionals ni voluntàries; des de la vida social fins a fets inesperats s'imposen metes de vegades puntuals, però que obliguen a dirigir la conducta vers aquestes metes (per exemple, problemes de salut, preparar una oposició, quedar-se sense feina i haver-ne de buscar una altra: metes que poden en substituir temporalment altres de més generals).

3.4. Teories del creixement i l'autorealització: Aproximació humanista a l'estudi de la motivació

El model humanista va sorgir a la dècada dels seixanta als Estats Units i es va definir com un moviment "científic, filosòfic i cultural", influït pels treballs de James, la teoria de la Gestalt, Allport i Murry. Els seus principals representants són Abraham Maslow, considerat el líder "espiritual" del moviment, i Carl Rogers.

S'oposa a les perspectives sociològiques que redueixen l'ésser humà a un producte del seu ambient; al conductisme pel seu model de l'ésser humà com a màquina programable, i a la psicoanàlisi pel seu determinisme biològic i perquè se centra en els aspectes més negatius (patiment, gelosia, odi, egoisme, etc., que expliquen la naturalesa humana a partir de la patologia).

Defensa l'individu, la llibertat personal, el lliure albir, la creativitat individual i l'espontaneïtat, i destaca així que l'individu té consciència de les seves necessitats, decisions i responsabilitats personals.

Principi fonamental: tendència actualitzant. Els individus tenen una necessitat de creixement positiu, i consciència del seu potencial: l'organisme s'autodetermina, autorealitza i transcendeix.

Emfatitza la singularitat i la globalitat de la conducta humana, amb la imatge d'un subjecte motivat, únic, orientat al futur.

Prima la necessitat d'autorealització, relacionada amb el creixement: és un motiu per a desenvolupar-se, per a arribar a ser allò que s'ha de ser, segons l'evolució del cicle vital.

Maslow i Rogers van aportar continguts al que es coneix com a **teories del creixement i l'autorealització**. A continuació resumim els aspectes clau relacionats amb la motivació.

3.4.1. Teoria de l'autorealització: Abraham Maslow (1908-1970)

Quina és la motivació innata a tot ésser humà? Realitzar el seu potencial utilitzant les seves capacitats, per assolir una sensació de plenitud o "experiència cim". Com a resultat de les seves investigacions, va proposar una estructura jeràrquica, piramidal, de cinc necessitats innates que dirigeixen la conducta humana, que són definides per les seves metes.

1) Són "instintoides", és a dir, amb un component hereditari, però són modificables per l'aprenentatge, les expectatives socials o la por de la desaprovació.

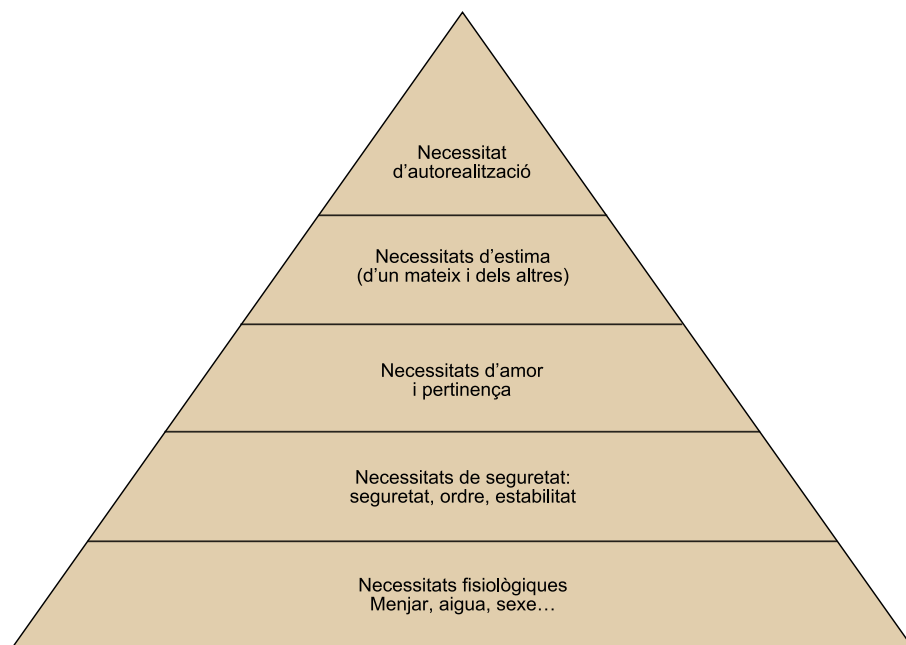
Abraham Maslow (1908-1970)

2) Les conductes amb les quals se satisfan les necessitats són apreses: hi ha variabilitat entre els individus.

3) L'estructura jeràrquica implica un ordre d'intensitat: de la més forta a la més feble. Les inferiors són més fortes, potents i prioritàries per a la supervivència de l'individu, i impliquen més motivació. Maslow les va denominar *necessitats de dèficit* o *de deficiència* perquè si, no se satisfan, indueixen una carència.

4) Les necessitats superiors, amb menys motivació, contribueixen al creixement de l'individu, són necessitats de creixement o de l'ésser, i satisfer-les es correlaciona amb millor salut, longevitat, felicitat i realització.

5) Les necessitats inferiors s'han de satisfer mínimament però no completament, abans que les superiors influeixin en la conducta del subjecte.

Representació de l'estructura piramidal de les necessitats segons Maslow

Les necessitats inferiors, fisiològiques, tenen menys importància en les societats desenvolupades, en què habitualment són satisfetes; si hi ha, però, una deficiència en aquestes societats, es converteixen en la prioritat de l'individu.

Les necessitats de seguretat es veuen fàcilment en nadons i infants per les seves reaccions immediates davant amenaces a la seva seguretat, o la preferència per les rutines i les pautes ordenades. Solen estar satisfetes en els adults sans, malgrat que influeixen en el comportament sense tanta intensitat com en la infantesa.

Les necessitats de pertinença i amor les podem satisfer amb una amistat, una parella, un grup social, etc. Són necessitats difícils de satisfer en el moment actual i en la societat desenvolupada, en què l'estil de vida ha reduït el con-

tacte entre les persones i les noves tecnologies faciliten unes relacions gairebé virtuals que substitueixen el contacte real. Per a Maslow, no satisfer aquesta necessitat es relaciona amb el desajustament emocional.

Les necessitats d'estima es tradueixen en autoestima, autoconfiança, sentiments que som valuosos i que els altres ho reconeixen i ens ho transmeten, i augmenten així les nostres competències i productivitat (pot ser reconeixement, èxit, estatus, etc.).

La necessitat d'autorealització comporta desenvolupar tot el potencial de l'individu, amb independència de l'àrea on tingui lloc. Segons Maslow, requereix estar lliure de restriccions socials o personals, no ser distret per necessitats inferiors, tenir seguretat en un mateix i en les relacions amb els altres i ser realista vers les pròpies capacitats i limitacions.

- **Experiència cim o sentiment oceànic:** moment d'autorealització intensa, amb la sensació d'estar connectat amb l'entorn, d'incrementar la percepció, de perdre la noció del temps, etc. Es pot arribar a l'èxtasi, ja que s'experimenta allò que es viu i s'oblida d'un mateix.

Alguns trets de les persones autorealitzades

Tenen una percepció eficient de la realitat.

S'accepten a ells mateixos, els altres i la naturalesa.

Tenen trets d'espontaneïtat, senzillesa i naturalitat.

Es concentren en els problemes, fora de si mateixos.

Tenen sentit de separació i necessitat de privacitat.

Tenen frescor en l'apreciació dels esdeveniments quotidians (es gaudeix de cada repetició com si fos el primer cop: una posta de sol, una cançó, etc.).

Assoleixen experiències místiques o cim, sentiments oceànics (ser un amb la natura, transcendent el temps i l'espai).

Mantenen relacions interpersonals profundes (però amb poques persones).

Tenen interès social (s'identifiquen amb tot el que és humà, són respectuosos amb els altres malgrat que els molestin de vegades).

Són fortes i independents.

Són tolerants amb els altres ("estructura democràtica del caràcter").

Són creatives, originals, flexibles, espontànies, obertes, com els infants desitjosos d'aprendre.

Es resisteixen a l'aculturació (es desvinculen internament de la cultura, i mantenen així la llibertat de pensament).

3.4.2. Motivació d'autorealització: Carl Rogers (1902-1987)

Premissa: motivació a l'autorealització. L'ésser humà és motivat per una tendència innata, constant i continua, a realitzar, mantenir i millorar el jo, tant pel que fa a necessitats fisiològiques com psicològiques, ja que les primeres són la base de la necessària supervivència de l'organisme.

Tendència d'actualització: potencial de creixement innat, tendència a créixer i desenvolupar-se. Tot el que és viu tendeix a desenvolupar-se segons un disseny genètic que implica el potencial de créixer i adaptar-se, i motivar així l'organisme a convertir-se en allò per a què està dissenyat. Per un desenvolupament adequat, però, es requereix un entorn harmònic amb l'organisme –intern, estat de salut; extern, entorn més o menys estressant.

Procés de valoració organísmica: amb aquest procés, al llarg del cicle vital, avaluem les experiències de la vida segons si contribueixin a la motivació d'autorealització. Si la promouen, les valorem com a positives i, en cas contrari, com a negatives, de manera que influeixen en la conducta: repetim el que és desitjable, evitem el que és indesitjable.

Consideració positiva: necessitat de rebre acceptació, amor i aprovació dels altres. És universal i persistent, s'inicia mitjançant la relació amb la mare a la infància i és recíproca, perquè ens sensibiliza de les necessitats dels altres en la mesura que aquests altres ens consideren positivament.

- És necessària per al desenvolupament adequat de la personalitat: la desaprovació materna –l'amor que percep l'infant– és viscut com un rebuig al jo, *self* o **autoconcepte**, instància bàsica en la motivació, juntament amb els impulsos orgànics i les condicions ambientals.
- **Consideració positiva incondicional:** l'amor matern és independent de les conductes de l'infant; la **consideració positiva condicional** està vinculada a les conductes que fa l'infant: aprèn que algunes són objecte de rebuig o càstig i que només és valuós en determinades condicions, de manera que internalitza les normes dels progenitors segons els termes que aquests progenitors defineixen com a positius i negatius: són les **condicions de valor**.
- Si es dona consideració positiva incondicional, es motiva el desenvolupament, fins a arribar a una **autoconsideració positiva** que ja no requereix els altres però que segueix essent recíproca. Si és una consideració condicional, només es desenvolupa autoconsideració amb les situacions aprovades pels progenitors, i es forma així un jo o autoconcepte basat en les condicions de valor.

Carl Rogers (1902-1987)

Reflexioneu

Constrasteu la semblança amb el principi del plaer de Freud?

Incongruència entre el jo i les experiències vitals: l'infant amb consideració positiva condicional perd llibertat, perquè aprèn a actuar evitant o inhibint les conductes no aprovades pels progenitors malgrat que siguin satisfactòries per a ells mateixos. És un conflicte o incongruència entre el jo real i el jo ideal après per les condicions de valors que pot afectar la seva percepció del món en avaluar les experiències de la vida segons la consideració positiva que reben dels altres, i no segons la tendència a l'autorealització pròpia.

- L'ajustament psicològic i la salut emocional es relacionen amb la congruència entre el jo i les experiències, és a dir, el jo real i el jo ideal, basat en la consideració condicional i, normalment, inassolible en la seva perfecció. Si hi ha alguna cosa que amenaça el nostre jo ideal, actuarem per corregir-ho. El que és incongruent es pot manifestar com a ansietat: si un valor del meu jo ideal és ser amable amb la gent i em comporto ben al contrari amb algú, tindrè ansietat. Per mantenir la congruència amb el jo ideal posaré en marxa unes defenses –similars a les proposades per Freud–: negació o distorsió perceptiva.

Funcionament òptim: una persona psicològicament sana no presenta gens d'incongruència entre el jo real i el jo ideal, entre l'autopercepció i la percepció dels altres o del món, se sent valuosa i pot desenvolupar el jo amb la meta d'arribar a ser una persona amb un funcionament òptim (autorealitzada). En la taula següent sistematitzem les característiques atribuïbles a aquest tipus de persones, que evidencien la universalitat de la personalitat.

Obertura a l'experiència	Percepció adequada de les experiències pròpies al món, capacitat d'acceptar la realitat. Inclou els sentiments: hi està obert, tant als positius com als negatius, de manera que experimenta amb més intensitat les emocions.
Vida existencial	Viure el moment present, no limitar-se a ser un observador passiu; aprendre del passat però reduint-lo a records, igual que el futur s'entén com a somnis que s'experimenten en el present.
Confiança en el propi organisme	Confiar en les reaccions pròpies, espontànies, organísmiques, i no deixar-se guiar sistemàticament pels altres o per normes socials: sembla intuïció i emocionalitat, però comporta considerar també les dades de l'experiència pròpia gràcies a la congruència que tenen amb el jo. Implica estar en contacte amb la tendència actualitzant, no comporta llibertinatge, com de vegades s'ha interpretat.
Llibertat experiencial	Fer eleccions sense restriccions o inhibicions, lliure albir davant les oportunitats de la vida, assumint les responsabilitats que comportin, perquè ningú no coarta la seva llibertat d'elecció.
Creativitat	D'acord amb la llibertat experiencial i l'espontaneïtat, hi ha més flexibilitat, es vol contribuir a actualitzar els altres mitjançant conductes creatives en àrees diferents.

Teràpia centrada en la persona: l'avaluació de la personalitat es fa segons les experiències subjectives de l'individu. Com a clínic, va desenvolupar la teràpia centrada en la persona (no parlava de *pacients* sinó de *clients*), i entenia

que la persona és activa i responsable en el procés d'autorealització que ha de millorar la vida i, per tant, ha de decidir conscientment i racionalment què està malament en la seva vida i què hi ha de fer. El terapeuta, una mena de confident o conseller, escolta el client, l'accepta incondicionalment (consideració positiva incondicional).

3.5. Mesura de les motivacions

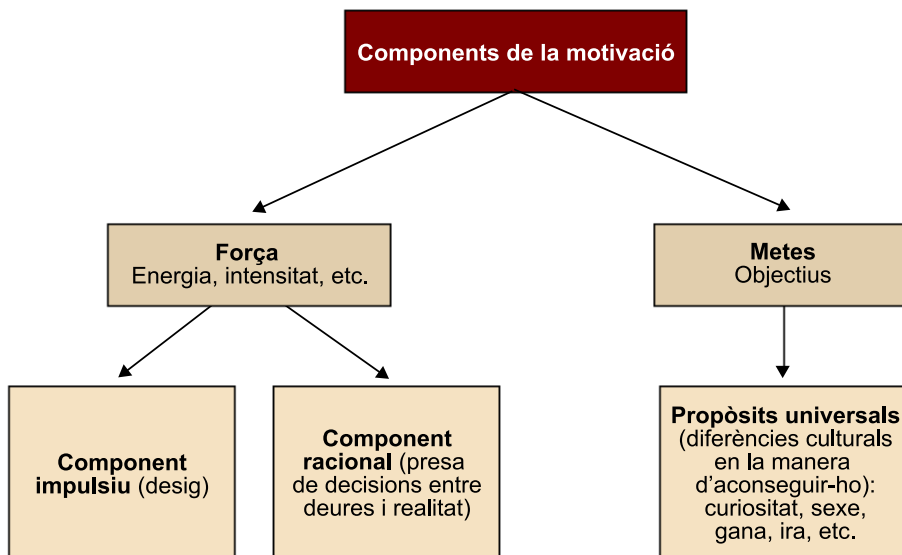
Per tancar aquest apartat, sistematitzem la qüestió de la manera com s'han de mesurar les motivacions. Malgrat que els motius no es poden observar directament, sí que es pot arribar a determinar si un motiu és present i mesurar-ne la intensitat, com heu vist en les propostes d'alguns dels autors abans esmentats:

Prova	Contingut
Conducta consumadora	Conducta específica que satisfà un motiu: el grau de la conducta consumadora és un índex de la força de la motivació. És senzill en el cas de motius fisiològics com la set: si tens set beus aigua; beure aigua és la conducta consumadora, i la quantitat d'aigua que beus és l'índex de la set –la motivació de la conducta.
Privació	S'utilitza en la investigació amb animals i es refereix a motivacions bàsiques. Consisteix a privar el subjecte d'alguna conducta, com ara deixar-lo sense beure. El temps de privació s'utilitza com a índex de la força de la motivació.
Execució o acompliment	Determinar què farà el subjecte per a assolir un objectiu primari –resoldre un problema, aconseguir alguna cosa, etc.
Aprenentatge	L'índex del grau de la motivació és mesura pel que el subjecte aprengui per a arribar a un objectiu o meta, especialment la rapidesa amb que ho aprèn (per exemple, si els nens i les nenes els motiven per aprovació social, progenitors i docents poden utilitzar aquesta aprovació per aconseguir que aprenguin).
Proves de personalitat	Majoritàriament tests projectius que presenten imatges ambigües a partir de les quals els subjectes han de fer un relat sobre el que creuen que passa a les imatges. En fer el relat se suposa que projecten les seves necessitats i motius en les conductes dels personatges. Cal identificar les necessitats projectades i, segons el nombre de temes relacionat en cada relat, avaluar la força de cadascuna d'aquestes necessitats (per exemple, test d'apercepció temàtica), amb les limitacions de baixa validesa i objectivitat. També llistats de motius, autoinformes, etc., amb el perill de biaixos (conscients o inconscients) que distorsionen les respostes.
Proves situacionals	Posar el subjecte en una situació real i observar què fa. Per exemple, per avaluar l'agressió com a motiu, provocar una persona i observar-ne les respostes agressives (a l'estil del ninot Bobo de Rotter).

R. B. Cattell va incorporar el tema de la motivació al seu model de personalitat, i va descriure trets dinàmics (motivacions, interessos, actituds, etc.). Es va plantejar quin és la unitat d'observació més adient per a estudiar la motivació i, segons aquesta unitat, quin és el mètode que la quantifica millor.

1) **Unitat d'observació:** actitud, intensitat de l'interès per un tipus d'acció en una situació donada, possibilitat per una forma d'actuació dins un context donat. Implica una modalitat de conducta que comporta una certa càrrega emocional. La intensitat del que es vol és més important que si s'aconsegueix o no.

2) **Components de la motivació:** força i metes. En la figura següent es representen aquests components i els seus respectius continguts.

Mesura de les motivacions: proves T, tests objectius. Va dissenyar la prova SMAT (tests de motivacions en adolescents), per a joves de 12 a 17 anys.

- Ens informa sobre la força dels impulsos, actituds, interessos i motivacions específics del comportament del subjecte a dins i fora de l'escola.
- Utilitza diferents mètodes objectius o de naturalesa indirecte per a mesurar interessos i motivació, de manera que disminueix els errors i les distorsions de resposta.
- Utilitat pràctica: important predictor del rendiment acadèmic. Discrimina l'èxit-fracàs escolar, i mostra la manera com la motivació té una incidència i importància elevades en l'acompliment escolar.
- Deu dimensions: assertivitat, emparellament/sexe, por, narcisisme, pugnacitat/sadisme, protecció/compassió, sentiment propi, sentiment de *superhero*, sentiment escolar i sentiment de la llar.

4. La perspectiva evolucionista de la personalitat

La psicologia evolucionista pretén descobrir i entendre el disseny de la ment humana. És una manera de pensar la psicologia, entenent que la ment és un conjunt de màquines processadores d'informació –mecanismes–, dissenyades per la selecció natural per a resoldre els problemes adaptatius amb els quals es van enfrontar els nostres ancestres. La importància i permanència dels mecanismes psicològics és determinada pel seu valor adaptatiu.

Aplica els coneixements i els principis de la biologia evolucionista, relacionada amb:

- **Sociobiologia** (Wilson, 1975): la selecció natural actua sobre l'individu i no sobre el grup; té èxit l'individu capaç de transmetre els gens a la generació següent. L'objectiu és esbrinar el significat biològic de conductes que no han estat explicades prèviament.
- **Evolucionisme**: subàrea de la sociobiologia centrada en la naturalesa humana, amb l'objectiu de comprendre les conductes.

4.1. Conceptes previs

- 1) Selecció natural, forces hostils de la naturalesa i adaptacions.
- 2) Selecció sexual (competició intrasexual i selecció intersexual).
- 3) Productes de la selecció natural (adaptacions, subproductes d'adaptacions, efectes aleatoris).

4.1.1. Selecció natural, forces hostils de la naturalesa i adaptacions

La naturalesa humana és producte del procés evolutiu malgrat que no solem ser conscients dels mecanismes que ens defineixen com a humans.

Charles Darwin (1809-1882)

Va proposar que les estructures orgàniques experimenten canvis al llarg del temps, no romanen estàtiques. Els canvis suggereixen un disseny adaptatiu, que el va dur a proposar la **teoria de la selecció natural**: una teoria del procés que actua al llarg del temps, pel qual sorgeixen adaptacions i canvi –variació–, que actua al llarg del temps.

Totes les espècies es reproduïxen més enllà de les possibilitats de supervivència de les cries. Per què? Per assegurar la supervivència de l'espècie. Això, però, implica que té més possibilitats de sobreviure i reproduir-se l'individu més ben capacit, gràcies als canvis o variacions que hagi heretat dels seus ancestres: té un avantatge que podrà transmetre als seus descendents.

Conceptes clau:

Selecció natural

Procés al llarg del qual les variacions amb èxit són seleccionades i les que fracassen s'eliminen. És un procés de canvis graduals al llarg del temps, mitjançant el qual les variacions amb èxit augmenten la freqüència d'aparició i es van estendre al genoma, de manera que substitueixen les variacions menys útils fins que aquestes arriben a desaparèixer.

Forces hostils de la naturalesa

Els canvis a l'entorn induïxen situacions de carència i dificulten la supervivència i la reproducció. L'escassetat d'aliments, els paràsits, els depredadors, les temperatures extremes, les malalties, etc., constitueixen exemples de les forces incontrolables de la naturalesa amb les quals, en l'evolució, es van haver d'enfrontar els nostres ancestres.

Adaptacions

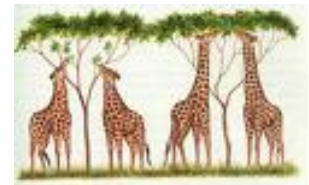
Les variacions són solucions heretades a aquests problemes. Ajuden els organismes a sobreviure i incrementen la possibilitat de reproducció fins i tot davant les forces hostils de la naturalesa. Com? Són adaptacions. Entre els éssers humans, la preferència (variació) per substàncies riques en greixos, sucre i proteïnes, va ajudar a sobreviure en condicions d'escassetat alimentària; o el desenvolupament d'un sistema immunitari amb anticossos, que ajuda a sobreviure a malalties i paràsits.

Charles Darwin (1809-1882)

La selecció natural en les girafes

Il·lustració de la selecció natural en girafes: l'allargament del coll facilitava el menjar, la variació positiva es va anar transmetent fins a formar part del genoma d'aquests animals, expressat en el fenotip dels seus colls llargs.

4.1.2. Selecció sexual. Competició intrasexual i selecció intersexual

Hi ha variacions que aporten un avantatge reproductor a l'individu i que es transmeten als seus descendents mitjançant dos tipus de mecanismes: competició intrasexual i selecció intersexual.

Competició intrasexual: membres del mateix sexe competeixen entre ells per tenir més accés sexual a membres del sexe oposat. El guanyador té unes característiques superiors a la resta d'individus (força, mida, intel·ligència, atractiu, etc.) que el capaciten per a l'emparellament i la transmissió de gens.

Competició intrasexual

Selecció intersexual: membres del mateix sexe escullen parella segons les seves preferències per a determinades característiques (per exemple, el plomatge del gall dindi reial mascle és, a més de vistós, un índex de salut per a la resta d'individus). Les característiques es desenvolupen perquè qui les té és escollit amb més freqüència: es reproduïx més i transmet més els seus gens.

Selecció intersexual

Gens i salut general

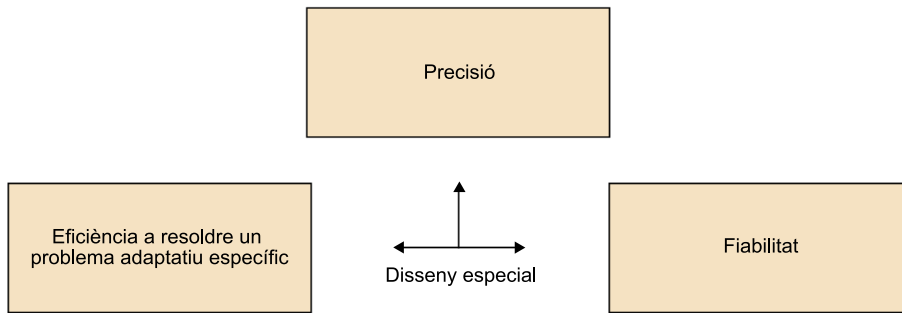
La selecció natural i la selecció sexual no són dos processos separats: l'èxit en la supervivència (selecció natural) i l'èxit en la reproducció (selecció sexual) formen part d'una reproducció genètica diferencial:

- Els gens dels organismes que es reproduïxen més es transmeten a generacions amb més freqüència.
- Com que la supervivència és crítica per la reproducció, inclou la transmissió de les característiques que afavoreixen més la supervivència.
- Com que l'èxit en la competitivitat sexual és crítica per a l'èxit reproductiu, les qualitats que condueixen a l'èxit (competició intersexual i selecció intrasexual) es transmeten a les generacions futures.

4.1.3. Productes de la selecció natural: adaptacions, subproductes d'adaptacions i efectes aleatoris o "soroll"

Adaptacions: desenvolupament estructural de l'organisme, regular, en consonància amb l'estructura de l'entorn, que provoca la solució d'un problema adaptatiu (tot el que impedeix la supervivència o la reproducció).

Disseny especial: les característiques d'una adaptació es reconeixen com a components d'un sistema especialitzat a resoldre problemes.

L'ambient és necessari per al desenvolupament de l'adaptació però també pot interferir-la. És un ambient selectiu, no hi ha determinisme genètic.

Subproductes d'adaptacions: efectes incidentals que no són adaptatius però provenen d'una adaptació inicial (per exemple, el nas és una adaptació per a olorar, però ara també serveix per a aguantar les ulleres).

Variacions aleatòries o soroll evolutiu: variacions neutres respecte a la selecció, que poden formar part del genoma per mutació i perpetuar-se entre generacions (per exemple, la forma del lòbul de les orelles no afecta el funcionament de l'oïda però hi ha molta variabilitat).

4.2. Premisses de la psicologia evolucionista: D. M. Buss (1953)

Les premisses bàsiques de la psicologia evolucionista es refereixen als conceptes d'**especificitat de domini**, **nombrositat** i **funcionalitat**. En la taula següent se'n descriu breument el contingut:

David M. Buss, un dels millors representants d'aquesta aproximació a la psicologia

Premisses	Definició
Especificitat de domini	Les adaptacions són específiques d'un domini o àrea perquè: a) Estan dissenyades pel procés evolutiu per a resoldre un problema adaptatiu determinat. Els mecanismes afavorits pel procés evolutiu estan més especialitzats. b) Els diferents problemes adaptatius requereixen solucions diferents. La selecció tendeix a formar mecanismes específics per a cada problema adaptatiu.
Nombrositat	Hi ha nombrosos mecanismes adaptatius: fisiològics, anatòmics i psicològics, com les fòbies i les pors, la selecció de parella, la cura de la prole, la formació d'aliances estratègiques, etc.
Funcionalitat	Els mecanismes psicològics han estat dissenyats per a complir un objectiu adaptatiu determinat, una funció (de què serveix preferir determinades parelles?).

Com s'estudia la personalitat des d'aquesta aproximació teòrica? La psicologia evolucionista planteja una anàlisi basada en la naturalesa humana –que identifica amb la mateixa personalitat–, les diferències sexuals i les diferències individuals.

4.2.1. Estudi de la naturalesa humana

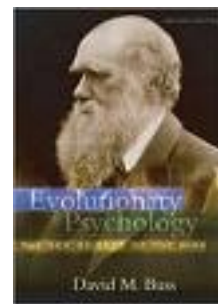
És el principal producte del procés evolutiu. Hi ha una naturalesa humana universal que implica un conjunt de mecanismes psicològics innats, que difereixen entre si segons els problemes adaptatius que pretenen solucionar.

Els mecanismes psicològics que han contribuït a la supervivència i la reproducció humanes tendeixen a replicar-se més, i al llarg del temps evolutiu s'estenen a tota la població i la caracteritzen com a espècie.

Els mecanismes adaptatius ens proveeixen no solament de capacitats i limitacions, sinó de direccions. Com que són activats per estímuls rellevants, els mecanismes desenvolupats generen estratègies de conducta específiques: seguim determinades estratègies de conducta no perquè les hem vist en una altra persona (aprenentatge) sinó perquè els nostres ancestres les van desenvolupar fa eons.

Principals components de la naturalesa humana (personalitat): necessitat de pertinença, conducta prosocial i universalitat de les emocions. En la talula següent es recullen els tres components bàsics de la personalitat per a la psicologia evolucionista:

Component	Descripció
Necessitat de pertinença	<p>És considerada una motivació bàsica: estatus i acceptació del grup.</p> <p>Per a la psicologia evolucionista, és un problema social ancestral que cal resoldre per assegurar la supervivència i la reproducció: establir relacions de cooperació amb altres membres del grup i negociar jerarquies.</p> <p>El grup aporta claus funcionals adaptatives:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) aporta recursos (menjar, informació, etc.), b) ofereix protecció davant perills externs o defensa davant altres grups, i c) reuneix parelles, necessàries per la reproducció. <p>Els éssers humans han desenvolupat mecanismes psicològics per a prevenir l'exclusió del grup, entesa com a altament perillosa (disminueix les possibilitats de supervivència i reproducció per manca de protecció).</p> <p>L'ansietat social –entesa com a malestar pel fet de ser avaluat negativament en situacions interpersonals– es pot entendre com una adaptació típica de l'espècie per a prevenir l'exclusió social, ja que s'elicitava davant predictors d'exclusió social.</p>

Portada del llibre de Buss

Enllaç recomanat

Si voleu ampliar informació sobre la universalitat de les emocions, podeu llegir una entrevista que l'Eduard Punset, responsable del programa televisiu de divulgació científica *Redes*, va fer al 2005 al Paul Eckman, sobre les emocions i el seu significat, a la pàgina web següent: www.eduardpunset.es/charlascon_detalle.php?id=12

També podeu buscar el programa complet, que és força interessant.

Component	Descripció
Conducta prosocial	Cooperació, altruisme, etc. La psicologia evolutiva prediu aquest tipus de conducta segons: <ul style="list-style-type: none"> • Relacions genètiques: ajuden depenent de la proximitat del parentesc. És més probable ajudar un parent que comparteix un 50% dels gens que un nebot (25% dels gens) o a un cosí (12,5% dels gens). • Valor reproductor: ajuden més joves que vells, cosa que s'ha entès dient que responem a índexs reproductors que assegurin l'espècie.
Universalitat de les emocions	Les emocions són un component de la personalitat: por, ràbia, gelosia, etc. Estudis transculturals sobre emocions (P. Ekman): les emocions s'expressen i reconeixen universalment, se'ls dóna el mateix significat, com un criteri d'adaptació que forma part de la naturalesa humana. Les emocions són mecanismes psicològics adaptatius que indiquen diferències en l'ambient social: guien la persona vers objectius que, en l'entorn ancestral, van conferir benestar (per exemple, plaer en sentir un estatus dins el grup).

4.2.2. Estudi de les diferències sexuals: agressivitat, gelosia, desig de varietat sexual i selecció de parella

Clau: els problemes adaptatius. Homes i dones diferiran en els dominis en què s'enfronten amb diferents tipus de problemes adaptatius. En conseqüència, la investigació es dirigeix a:

- Determinar en quins dominis s'han enfrontat homes i dones amb diferents problemes adaptatius.
- Esbrinar quins són els mecanismes psicològics diferencials implicats en les respostes als diferents problemes adaptatius.
- Determinar quins factors socials, culturals o contextuals afecten la magnitud de les diferències sexuals expressades.

Àrees d'estudi: agressivitat, gelosia, desig de varietat sexual i selecció de parella.

Agressivitat

La violència forma part de la història evolutiva de la humanitat (hi ha evidències de violència prehistòrica, i la primera víctima d'homicidi identificada fins ara és un home Neanderthal, fa cinc mil anys). Dades: la major part dels agressors són homes i la major part de víctimes d'agressió són homes.

Explicació evolucionista: es basa en la teoria de la inversió parental i la selecció sexual.

- **Inversió parental** (concepte del funcionalisme, biologia evolucionista): descriu qualsevol esforç (inversió en temps, energia, dedicació, cura, etc.) que beneficia les cries i n'assegura la supervivència i el benestar, en detriment d'altres possibles inversions dels progenitors (en ells mateixos, per exemple).

- **Poligínia efectiva:** en les espècies en què les femelles inverteixen més recursos en les cries i tenen limitat per això el nombre de cries que han de tenir, es dona poligínia efectiva, es produeixen diferències en les variàncies de reproducció entre sexes perquè els mascles no tenen límits reproductius. Quan més gran és la variància en la reproducció més feroç és la **competició intrasexual** en el sexe de més variància, de manera que augmenta el dimorfisme sexual (diferències en mida i estructura). La competitivitat intrasexual implicarà estratègies de risc orientades a obtenir els recursos que atreuen les femelles, incloent-hi estatus social.
- A més, la **selecció intersexual** s'especialitzarà, ja que es desenvoluparan qualitats desitjables en parelles potencials –es pot arribar a un consens sobre quines qualitats s'han de valorar en el sexe oposat, i donar un avantatge a qui les manifesti.

Com es tradueix tot això en els éssers humans? En la tendència a formar parelles estables (matrimoni), compartir la cura dels nadons, fer grups socials més amplis on conviuen diferents parelles i en el caràcter freqüent i recreatiu del sexe. També, però, en la violència com a conseqüència de l'original competitivitat intrasexual: els homes són més propensos a cometre actes violents perquè són els productes d'una llarga història de poligínia efectiva.

Dades: la probabilitat d'assassinar augmenta en homes pobres i solters, comparats amb homes amb recursos i casats. No es desestima el paper de l'agressivitat entesa com a tret i la seva relació amb la pobresa, la solteria, etc.

No implica, però, que els homes tinguin necessàriament un desig d'augmentar l'eficiència reproductora ni un instint agressiu (que busca la reducció de la tensió mitjançant la descàrrega), sinó que els homes van heretar dels ances-

tres mecanismes psicològics que desencadenen agressió en determinades circumstàncies específiques. I que també els fa ser més susceptibles a ser víctimes de la violència en general, principalment la perpetrada per altres homes.

Gelosia

Homes: al llarg de la història evolutiva s'han enfrontat amb el problema de poder invertir parentalment en infants que biològicament no fossin seus (incertesa de la paternitat): aquest és l'origen de la gelosia masculina. **Dones:** segures de la maternitat, la gelosia s'origina com una amenaça a l'èxit reproductiu si perden els recursos que els aporta la parella i que pot reinvertir en una altra dona.

Predicció: els homes són més gelosos davant la infidelitat sexual de la seva dona, i les dones ho són davant la implicació emocional de la parella amb una altra dona.

Dades: les mesures d'ansietat mentre una persona imagina que la parella li és infidel varien: en les dones augmenten davant la imatge emocional, i en els homes, davant la imatge sexual. Un altre estudi amb 1.122 subjectes en què havien de dir què els feia sentir pitjor, si imaginar la parella mantenint una profunda relació emocional, però no sexual, amb algú altre, o imaginar-la gaudint d'una relació sexual, però no emocional, amb una altra persona, va confirmar la predicció. A més, les diferències han estat constatades transculturalment (Alemanya, Suïssa, Holanda, Corea, el Japó, etc.).

Desig de varietat sexual

Predicció: entre els nostres ancestres els homes podien augmentar l'èxit reproductiu accedint a una gran varietat de dones, de manera que els membres del sexe que menys inverteix parentalment discriminen menys en l'elecció de parelles i estan més inclinats a buscar moltes parelles.

Dades: els homes tendeixen a tenir el doble de fantasies sexuals que les dones i, quan les tenen, intercanvien parelles –fantasien amb dues parelles sexuals o més a la vegada, normalment dones que coneixen o veuen habitualment, per les quals se senten atrets-; les dones fantasien més a tenir sexe amb algú que

estimen o amb un desconegut. Les actituds vers el sexe ocasional constitueixen una de les diferències sexuals constatades més importants: els homes hi són més favorables. Pot ser un efecte cultural, però?

Selecció de parella

Les nostres avantpassades preferien homes amb capacitat i disposició a invertir els seus recursos en elles i les seves cries. Els homes, però, preferien múltiples dones, joves i sanes, per reproduir-se, i competien intrasexualment per elles.

Predictió: homes i dones difereixen en les qualitats que desitgen en parelles a llarg termini. Com que les dones tenen més inversió parental, valoren més els recursos econòmics i les qualitats que hi estan associades (estatus, etc.). Els homes valoren més l'aparença física de la dona, com a índex de la fertilitat.

Consideracions:

a) Identificació de la fertilitat: els homes tenen dificultats per a identificar les dones més valuoses per a la reproducció: els avantpassats van patir dificultats adaptatives perquè no coneixien mètodes per a determinar quan ovulaven. A més, la fertilitat femenina és condicionada per l'edat, de manera que l'edat és un índex extern de fertilitat. Les dones no han patit tantes dificultats perquè la fertilitat masculina no és tan condicionada ni per l'edat ni pel cicle hormonal.

b) Inversió parental: la dona aporta un òvul mensual, i els homes, milers d'espermatozoides en cada acte sexual de manera que, en termes econòmics, la inversió femenina és més costosa i de més qualitat. La gestació és una nova inversió de recursos femenins, i la cura del nadó també –no és adaptatiu abandonar-lo després de tanta inversió. Conclusió: hi ha més carestia de dones fèrtils que d'homes fèrtils.

c) Estratègies diferents:

- **Estratègia masculina:** es basa a fertilitzar tantes dones com pugui perquè té més beneficis reproductius i la inversió és més petita (les dades antropològiques ens informen que entre les tribus primitives hi ha més societats polígames que monògames).
- **Estratègia femenina:** identificar homes capaços d'invertir recursos en la reproducció i la cura de la descendència. Això, però, obliga a identificar els homes que desitgen invertir i, per tant, no n'hi ha prou de disposar de recursos. Les dones capaces de detectar recursos i desig d'inversió són les que tenen un avantatge adaptatiu sobre les que no en saben o són indiferents.

Dades: els patrons d'atractiu sexual són transculturals. En 34 de 37 societats s'ha comprovat el següent:

Patrons d'atractiu sexual	
Homes	Bellesa i atractiu físic de la dona. Valoren complexió forta, cabell llustrós, llavis grossos, malucs amples, pits voluptuosos. Dones més joves (assegura la fertilitat).
Dones	Posició o expectativa socioeconòmica de l'home. Homes socialment dominants. Homes més grans (assegura estatus, poder, recursos).

Conclusions sobre diferències sexuals

Els homes tendeixen més a la violència homicida, a assolir nivells superiors de dominància social i a tenir múltiples parelles sexuals (culturalment reforçat per la doble norma moral). Les dones tendeixen a interessar-se més per parelles més grans que elles, que han acumulat recursos econòmics i socials. Tot això es manifesta en la vida quotidiana en el fet que hi ha més homes que són assetjadors sexuals i violadors i un mercat de pornografia i de prostitució majoritàriament dirigit a homes.

4.2.3. Estudi de les diferències individuals

S'expliquen com a resultat de diferències ambientals que actuen sobre els mecanismes psicològics propis de l'espècie. Representen el nivell d'anàlisi més difícil per a la psicologia evolucionista per manca de suport empíric. Les investigacions s'han estructurat segons aquests tres punts:

- a) Els entorns diferents poden orientar estratègies diferents.
- b) L'autoavaluació de trets hereditaris pot ser adaptativa.
- c) La selecció dependent de la freqüència basa dues estratègies heretables.

En la taula següent se sistematitzen les aportacions evolucionistes en cadascun dels punts:

Qüestions	Plantejament i dades
Entorns diferents	<p>S'ha estudiat l'efecte de la presència/absència del pare durant els primers cinc anys de vida com a diferències en l'entorn primerenc, i s'ha comprovat que desencadena estratègies sexuals específiques:</p> <p>Absència paterna</p> <ul style="list-style-type: none"> • Es desenvolupen expectatives negatives sobre els recursos parentals (no són fiables ni predictibles, estables). Estratègia sexual: maduració i iniciació sexual primerenques, freqüents canvis de parella, etc., amb l'objectiu d'augmentar la reproducció. • Trets de personalitat que acompanyen i faciliten l'estratègia: extraversió i impulsivitat. Expectatives negatives sobre els altres (poc fiables). <p>Presència paterna</p> <ul style="list-style-type: none"> • Estratègia sexual: maduració i iniciació sexual més tardanes, cerca de relacions adultes a llarg termini (estabilitat), inversió en un nombre més reduït de fills. • Trets de personalitat: menys extraversió i impulsivitat, expectatives positives sobre els altres (fiables, sincers, honrats, etc.). <p>Dades empíriques: els fills de parelles divorciades són sexualment més promiscus que els de famílies estables. Les noies amb pares absents tenen la menarquia abans.</p> <p>Crítiques: són estudis correlacionals, no causals. És possible que els homes genèticament disposats a estratègies de parella a curt termini siguin més proclius a divorciar-se per mantenir la varietat de relacions, i transmetre així els possibles gens responsables de l'estratègia als fills.</p>
Autoavaluació adaptativa	<ul style="list-style-type: none"> • L'autoavaluació adaptativa de trets heretats pot produir diferències individuals estables en diferents estratègies, com agressivitat o cooperativitat. • L'autoavaluació de la força o feblesa pot determinar una estratègia social agressiva o cooperativa. La primera es basa en la grandària, força i capacitat de lluita; si es tenen aquestes característiques tindrà èxit, l'agressivitat serà reactivament heretada, conseqüència secundària a la constitució física heretada. <p>Dades: els homes musculosos (mesomorfs-atlètics) tenen més probabilitat de ser delinqüents juvenils que els prims (ectomorfs) o grassos (endomorfes).</p>

Qüestions	Plantejament i dades
<p>Selecció dependent de la freqüència</p>	<p>En alguns contextos es poden desenvolupar dues variants hereditàries o més dins la població: és resultat d'una selecció influïda per les proporcions relatives dels diferents fenotips dins la població, i actua per reduir els fenotips més comuns.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Segons es fan més comuns en la població, els trets d'un fenotip disminueixen, i augmenten si es fan menys freqüents. Els genotips són part de l'ambient selectiu, fet que a llarg termini afavoreix el manteniment estable de la diversitat. • Sexe biològic: hi ha dos sexes amb una representativitat aproximadament igual a causa de la selecció dependent de la freqüència: quan un dels dos sexes disminueix, l'evolució pot induir un augment del nombre d'aquest sexe per a assegurar el dimorfisme. <p>Aquest tipus de selecció manté les diferències individuals en les estratègies d'aparellament, ja que la competitivitat és més intensa entre individus que persegueixen la mateixa estratègia. En el cas de les dones, es basen en a) inversió parental i b) qualitat genètica dels homes, cosa que dóna lloc a dues estratègies alternatives: restrictiva - no restrictiva.</p> <p>Restrictiva: si es busca una parella amb gran inversió parental es pot adoptar una estratègia sexual restrictiva (prometatge prolongat, reducció dels encontres sexuals, etc.). Per què? Per avaluar el nivell de compromís masculí –relacions prèvies, infidelitats– i assegurar la paternitat futura.</p> <p>No restrictiva: si es busca la qualitat genètica, no es redueixen els encontres sexuals, no importa el compromís masculí.</p> <p>Quina estratègia tindrà èxit? Segons la selecció dependent de la freqüència, dependrà de la manera com es distribueix cadascuna en la població: com més comuna sigui una, menys efectiva. Si a la població augmenta el nombre de dones amb una estratègia no restrictiva (basada en la qualitat reproductora), augmenta el nombre de fills atractius, sans, però també la competitivitat intrasexual, ja que hi ha un nombre limitat de dones accessibles. Així, l'èxit reproductor disminuirà. El mateix passarà amb l'estratègia restrictiva: augment de la competitivitat intrasexual de dones per homes compromesos i disminució del seu èxit reproductor.</p>

4.3. Conclusions: limitacions del plantejament

Les adaptacions es forgen al llarg de l'evolució, en milers o milions de generacions, cosa que impedeix determinar amb certesa quines són les forces selectives que van actuar sobre els éssers humans i explicar les conductes en el present.

Cal inferir els ambients del passat i les pressions de la selecció, mitjançant el coneixement dels mecanismes psicològics implicats en cada conducta.

Exemple

La por de les serps o de les altures suggereix que van ser perills en el nostre passat evolutiu; la gelosia sexual masculina suggereix que la passada incertesa sobre la paternitat va ser un problema adaptatiu; la por d'estar sols o soles, apartats d'un grup, suggereix que la pertinença a un grup fou crítica en la supervivència i la reproducció.

La conducta reflecteix una interacció entre els mecanismes psicològics i els estímuls ambientals: el mecanisme genotípic és una constant i la tendència fenotípica varia àmpliament segons les condicions socials i les experiències.

Falta aprofundir en la comprensió de la naturalesa humana, en els detalls i les característiques del disseny dels mecanismes psicològics implicats. En el cas de la gelosia, falta saber el rang de senyals que desencadenen la conducta, els pensaments i les emocions que s'activen, el rang de conducta precís (vigilància, violència, etc).

Les condicions actuals difereixen de les ancestrals, el que va ser adaptatiu no ho és necessàriament ara, les pressions de la selecció han variat.

5. El model de personalitat de Theodore Millon. Del model biosocial al model evolutiu de la personalitat

Theodore Millon ha desenvolupat al llarg de les darreres dècades un complex model de personalitat des d'una actitud comprensiva, articulada en una teoria explicativa, una nosologia formal o classificació diagnòstica, eines d'avaluació i tècniques terapèutiques.

Theodore Millon (1928)

5.1. Característiques generals del model de personalitat de Millon

Perspectiva integradora:

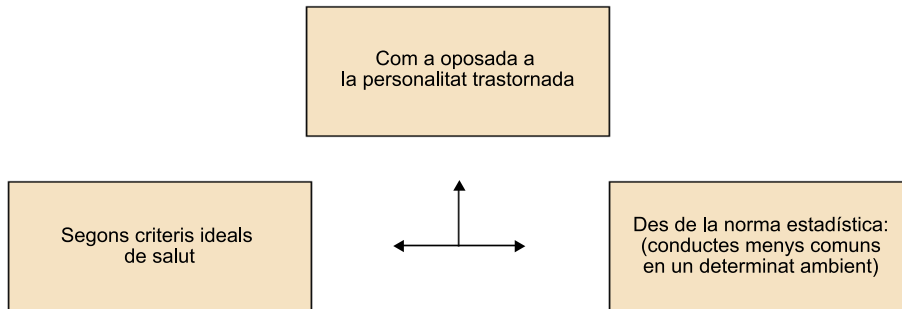
- Integració teòrica: combina perspectives diferents, com la biològica, la psicodinàmica, la fenomenològica, la cognitiva, la sistèmica, etc., amb l'objectiu d'integrar l'estructura i la dinàmica de la personalitat.
- Perspectiva idiogràfica i nomotètica: considera que la personalitat és el resultat de la història individual (personologia), formada per les interaccions entre els factors biològics i ambientals (idiogràfic), i planteja i explica la relació entre trets, esquemes, motius, necessitats, etc., des d'un plantejament generalista (nomotètic).

Personalitat: conjunt de constructes a partir de dades observades. Estructura integrada per sistemes que s'han de considerar en fer-ne l'avaluació, que s'entén com un procés de desenvolupament influït per variables biològiques i ambientals.

- Es refereix a estratègies que caracteritzen les percepcions i la manera d'afrontar l'entorn de manera consistent i distintiva (pròpia de cada individu).
- **Estils d'afrontament:** el desenvolupament fa referència a un conjunt d'esquemes, de maneres de processar la informació, els estils d'afrontament nomotètics, als quals afegeix subtipus de personalitat més idiogràfics.
- Per a Millon, la personalitat es pot comprendre millor com un sistema adaptatiu amb àmbits estructurals i funcionals; l'estructura s'articula entorn de metes motivacionals, modes cognitius i comportaments interpersonals, constituïts per diferents dimensions bipolars.

5.2. La continuïtat sindròmica

Aquest és un concepte clau del model de Millon: la personalitat es distribueix al llarg d'un continu, en què la personalitat normal se situa en un extrem i el trastorn, en l'altre. Tradicionalment la definició de conducta anormal s'ha basat en tres possibles criteris, que exposem en la figura següent:

Per a Millon, però, no hi ha una línia que separi la normalitat de la patologia, perquè la patologia té els mateixos determinants que el funcionament normal:

- Es defineixen pels mateixos principis i mecanismes del desenvolupament.
- Comparteixen els mateixos trets bàsics de la personalitat.

"La normalitat i la patologia són conceptes relatius: són cotes arbitràriament establertes dins un continu o gradient. La psicopatologia es va modelitzant d'acord amb els mateixos processos i principis que intervenen en el desenvolupament i aprenentatge normals. No obstant això, a causa de les diferències de característiques específiques, cronologia, intensitat o persistència de determinades influències, alguns individus assoleixen actituds caracteritzades per una deficient capacitat d'adaptació, mentre que altres no els assoleixen."

Th. Millon (1976). *Psicopatología Moderna. Enfoque biosocial de los aprendizajes erróneos y de los disfuncionalismos*.

Per tant, el que és significatiu és la personalitat perquè és en la personalitat on es produeixen les conductes patològiques; comprendre la persona amb un trastorn permet donar sentit al trastorn. Si hi ha diferències, es deuen al fet que la personalitat anormal representa un desequilibri dels sistemes que defineixen la personalitat anormal.

En la taula següent us recollim les diferències que tradueixen aquesta premissa:

Personalitat normal	Personalitat anormal
Funcionament autònom i competent	Inflexibilitat adaptativa (els comportaments o percepcions característics de l'individu redueixen les seves possibilitats d'aprendre i desenvolupar-se, augmenten el malestar personal, etc.): efectes negatius sobre salut.

Personalitat normal	Personalitat anormal
Tendència a adaptar-se eficaçment i eficientment a l'entorn	Tendència a fer cercles viciosos (autoperpetuació i intensificació de les dificultats, es restringeix la capacitat d'assolir noves experiències saludables, es creen situacions d'estrès, tensions interpersonals on no n'hi ha, provocant reaccions en contra dels altres, induint més problemes).
Sensació subjectiva de satisfacció i capacitat per a posar en marxa o millorar les pròpies potencialitats (autorealització?)	Estabilitat làbil (no poden mantenir-se estables davant les dificultats, són fràgils davant situacions d'estrès).

"Els patrons de personalitat patològica són característiques profundament arrelades que impregnen totes les facetes de l'activitat de l'individu [...]. Aquests patrons deriven de la complexa i seqüencial interacció dels factors constitucionals i de l'experiència. Un cop establerts als primers estadis de la vida, els patrons patològics tendeixen a envair noves esferes i a perpetuar-se dins de cercles viciosos; imposen un mode de vida tan arrelat i automàtic que el pacient sovint no adverteix la seva presència ni les seves devastadores conseqüències."

Th. Millon (1976). *Psicopatologia Moderna. Enfoque biosocial de los aprendizajes erróneos y de los disfuncionalismos*.

La perspectiva de continuïtat sindròmica permet estudiar el procés de desenvolupament dels trastorns (entesos com el resultat de la disfunció de la capacitat de la personalitat per a afrontar les dificultats de la vida) i la manera en què aquests trastorns poden retornar a un funcionament saludable.

Així va dissenyar tests per a avaluar tots dos aspectes de la personalitat, amb l'objectiu d'explicar la conducta de les persones i, si escau, modificar-ne el funcionament: per a la personalitat normal, va dissenyar el Millon Index of Personality Styles, MIPS (1994); per la anormal, com a inventaris clínics, el Millon Clinical Multiaxial Inventory-III, MCM-III (1997); o per adolescents, el Millon Adolescents Clinic Inventory, MACI (1993), tots amb adaptacions espanyoles.

Millon va estructurar el seu model de personalitat segons dues teories. La primera la va plantejar el 1969 i es coneix com el **model biosocial**; la segona la va plantejar el 1990 i es coneix com el **model evolutiu**, presentada en el seu llibre *Toward a new personality*. A continuació es desenvolupen els continguts bàsics de les dues propostes.

5.3. El model biosocial (1969-1990)

Es basa en un model d'aprenentatge biosocial, unificat mitjançant el concepte de reforç i l'aprenentatge d'estratègies per afrontament (aprenentatge per contingüitat, instrumental, vicari i patogènic).

Objectiu: constatar la continuïtat sindròmica, i també l'evolució entre els trastorns lleus i els trastorns greus.

Combina factors biològics (constitució biofísica - herència i factors materns prenatals) i socials, com a experiències d'aprenentatge (experiències del passat i alternatives actuals).

De la combinació de tots dos factors es defineixen **estils de relació interpersonal**, que es mantenen per la seva interacció amb l'ambient, des de la infància fins al present. Són conductes operants destinades a cercar reforços i defineixen estratègies d'afrontament davant els esdeveniments vitals.

Millon es va preguntar **a)** quins reforços busca l'individu (naturalesa dels reforços), **b)** on els busca (procedència) i **c)** com actua per a aconseguir-los (conducta instrumental). Les respostes possibles són **a)** en termes generals busca aconseguir plaer o evitar el dolor, **b)** en ell mateix o en els altres i **c)** actua activament o passivament per aconseguir-los.

D'aquesta manera es defineixen tres **dimensions bipolars**:

- 1) **Dimensió plaer-dolor:** què busca en el reforç el subjecte, reforços positius (plaer) o evitació de reforços negatius (dolor).
- 2) **Dimensió actiu-passiu:** com busca el reforç el subjecte, tendint a l'acció, actiu; o esperant que l'entorn li proporcioni el reforç, passiu.
- 3) **Dimensió subjecte-objecte:** on busca subjecte el reforç el subjecte, en si mateix (independent, segons les seves metes) o en els altres (dependent, espera que els altres li ho proporcionin. Hi pot haver persones ambivalents –combinen totes dues possibilitats–, o desvinculats o retretes –no busquen reforç sinó apartar-se dels altres, no tenen metes personals.

A partir de les tres dimensions, combinant naturalesa, font i conductes instrumentals, es poden deduir vuit trastorns de personalitat bàsics, als quals s'afegeixen tres trastorns més greus, elaboracions dels trastorns de personalitat bàsics que són una desviació patològica –disfuncional i desadaptativa– d'estils normals i saludables.

Es defineix així una matriu de $2 \times 2 \times 2$. Es deriven quatre trastorns de la naturalesa i la font de reforços: retret (no busca reforços), dependent (els busca en els altres), independent (en si mateix) i ambivalent (insegur). En encreuar-se amb les dues possibles conductes instrumentals (actiu-passiu), produeixen els vuit models de personalitat. Crítica: hi ha un desequilibri entre les tres dimen-

sions, no hi ha un encreuament clar entre jo-altres i plaer-dolor. En la taula següent es reproduïx la matriu de reforços resultant, i s'assenyala en cada casella el tipus de personalitat i el trastorn que hi està associat.

Com busca el reforç? Patró de conducta operant	On busca el reforç? Font del reforç			
	Independendent	Dependent	Ambivalent	Desvinculat
Actiu	Personalitat agressiva Trastorn antisocial	Personalitat sociable Trastorn histriònic	Personalitat sensitiva Trastorn passivoagressiu	Personalitat inhibida Trastorn de la personalitat per evitació
Passiu	Personalitat segura Trastorn narcisista	Personalitat cooperadora Trastorn per dependència	Personalitat respectuosa Trastorn obsessivocompulsiu	Personalitat introvertida Trastorn esquizoide

Matriu de reforços (model biosocial)

5.4. El model evolutiu (1990-actualitat)

El 1990 dona a conèixer una reformulació del model biosocial, amb el qual recorre als conceptes d'evolució i el seu rol en el desenvolupament humà per entendre la personalitat normal i anormal, i proposa una teoria filogenètica basada en principis universals de l'evolució..

Personalitat: estil distintiu del funcionament adaptatiu que mostra un organisme en el seu entorn habitual. És definida per constructes bipolars que procedeixen de quatre principis evolutius bàsics:

- 1) Adaptar-se i sobreviure són objectius comuns a tots els individus de totes les espècies.
- 2) Cada espècie presenta aspectes comuns referits al seu estil adaptatiu o de supervivència.
- 3) Dins de cada espècie hi ha diferències d'estil i d'èxit adaptatiu entre els membres.
- 4) El comportament és una característica evolutiva amb finalitats adaptatives.

Personalitat anormal: estils particulars de funcionament desadaptatiu, a causa de deficiències, desequilibris o conflictes en la capacitat d'un individu per a relacionar-se amb el seu entorn.

Dimensions o polaritats de la teoria evolutiva: el nou model proposa quatre dimensions o eixos bàsics fonamentals del desenvolupament, malgrat que els estils de personalitat s'expliquen per a les mateixes tres dimensions del model biosocial. Les quatre dimensions apareixerien com a fases evolutives en la vida de l'individu de manera seqüencial, que anomena **principis evolutius:**

existència, adaptació, rèplica i abstracció. A cada principi hi correspon una funció de supervivència, que s'estructura segons un constructe bipolar. En el quadre següent sistematitzem les seves característiques: del principi evolutiu/ecològic se'n deriva una dimensió determinada, que té associades unes funcions de supervivència articulades en dos pols segons el seu respectiu constructe bipolar.

Principi evolutiu/ecològic	Dimensió	Funcions de supervivència	Constructe bipolar
Existència	Del propòsit de l'existència personal: com s'arriba a ser. Objectius fonamentals que busca el subjecte en la seva vida.	Potenciació de la vida (cerca de recompensa-plaer). Preservació de la vida (evitació del perill-dolor).	Plaer-dolor
Adaptació	De la manera d'adaptació: com es manté l'existència. Estratègies per a adaptar-se a les condicions de vida de cada individu.	Modificació ecològica (domini de l'entorn: activitat). Acomodació ecològica (atènyer-se a una realitat favorable: passivitat).	Activitat-passivitat
Rèplica	De la manera com es transmet l'existència. Interès del subjecte per la seva supervivència o de la seva descendència.	Individualitat (consecució d'un mateix). Cura de la prole (protecció dels altres).	Si mateix Els altres
Abstracció	De la capacitat de simbolitzar el món intern-extern. Estils personals per a representar les experiències vitals segons significats personals.	Pensament (capacitat de raonament, reflexió, planificació o presa de decisions). Afecte (emoció).	Externa-internal Tangible-intangible Intel·lecte-afecte Assimilació-imaginació

La teoria evolutiva de Millon aporta no solament les polaritats i les funcions derivades de les fases evolutives considerades, sinó també fases del neurodesenvolupament, anàlogues a la progressió evolutiva, i característiques de personalitat articulades en funció (segons la fisiologia) i estructura (segons l'anatomia), i referides al comportament observable, la conducta social, els processos cognitius i els mecanismes inconscients.

5.5. El model de Millon i els trastorns de personalitat

Una part essencial del model de personalitat de Millon, com heu vist, tracta de la personalitat anormal i els trastorns de personalitat. Com a breu referència d'un tema que es desenvolupa amb més detall en l'àmbit de la psicopatologia i, per tant, va més enllà dels objectius de la nostra disciplina, us presentem les idees essencials de l'autor.

Propostes de Millon sobre trastorns de personalitat en relació amb el seu model general:

- Diferenciar símptomes segons la seva gravetat.

Descripció de l'estructura

En la descripció de Millon manté la perspectiva d'integració teòrica: del model psicodinàmic n'extreu categories descriptives referides als mecanismes de defensa (sovint inconscients), les representacions objectals (derivades de les experiències primerenques amb els cuidadors) i imatge de si mateix; del model cognitiu, imatge de si mateix i estils cognitius; del model interpersonal, imatge de si mateix i comportament interpersonal, i del model biològic, temperament i estat d'ànim.

- Proposar categories de trastorns segons l'agrupament dels signes clínics.
- Aportar un model teòric que justifiqui el sistema de classificació.
- Especificar relacions entre categories diagnòstiques.
- Donar més atenció terapèutica als trastorns de personalitat lleus.
- Constatar la continuïtat psicològica i l'evolució entre trastorns lleus i greus.
- Mantenir una separació entre trastorns segons la seva gravetat.

Representació dels trastorns o la bogeria.

Definició dels trastorns de personalitat segons el model:

- Estils estructurats de comportament, cognició i emoció.
- Estructures de funcionament dins un continu.
- Sistemes dinàmics i estructurats, amb uns nivells més permanents i altres de més mutables.
- Avaluació dins un continu.
- Modalitats de tractament combinades i dissenyades estratègicament de manera seqüencial.

Relació entre trets de personalitat i trastorns de personalitat:

Des d'aquesta perspectiva, el trastorn de personalitat es refereix a trets de personalitat? Considerant que els trets són patrons d'experiència, pensament i interacció amb un mateix i l'entorn, es poden relacionar amb el trastorn:

- Els trets són egosintònics; l'individu es troba bé, o percep el seu malestar emocional com una cosa inevitable, no relacionada amb si mateix, la seva manera de ser i comportar-se. No considera que estigui malament o que tingui un problema i, si identifica malestar, l'atribueix al seu entorn –altres persones. L'individu "és així", no hi ha un abans i un després en la seva personalitat (el que sí que podem trobar, per exemple, en un trastorn de l'estat d'ànim).
- Els trets, però, es fan desadaptatius i inflexibles, i ocasionen malestar i dany. Per exemple, ser desconfiat és un tret, però si es desenvolupa fins al punt de desconfiar de les persones més properes i creure que abusen de tu, que t'humilien, indueix desadaptació, patiment, problemes, etc. Quan els trets es fan desadaptatius, es pot parlar d'un trastorn i plantejar un tractament que faci recuperar la funcionalitat dels trets. No es modificaran, però perdran la capacitat de desadaptar la conducta de l'individu.

- Qüestió essencial: la continuïtat sindròmica. Millon fa una consideració dimensional del trastorn, i entén que difereix en el grau d'intensitat de la conducta normal, que és com una forma extrema d'expressió dels trets de la personalitat normal, de manera que pot variar d'intensitat (lleu, moderada, greu).

La perspectiva dimensional s'enfronta amb la perspectiva clàssica de la psiquiatria i la psicologia clínica, amb una consideració categorial que entén que els trastorns són distints i qualitativament diferents dels extrems normals de cada tret. L'aproximació des d'aquesta conceptualització és la de diagnosticar la presència o absència d'un trastorn, ja que accepta que hi ha un punt de ruptura entre totes dues possibilitats.

Classificació dels trastorns de personalitat:

En la taula següent podeu veure la classificació dels trastorns de personalitat segons el model de Millon (adaptat de R. Sánchez, 2006):

Tipus de personalitat	Trastorn
Amb dificultats per al plaer	Esquizoide
	Evitatiu
	Depressiu
Amb problemes interpersonals	Dependent
	Histriònic
	Narcisista
	Antisocial
Amb conflictes intrapsíquics	Sàdic
	Compulsiu
	Negativista
	Masoquista
Amb dèficits estructurals	Esquizotípic
	Límit
	Paranoide
	Descompensat

I a continuació, perquè us feu una idea de l'abast del model de personalitat, les característiques dels diferents trastorns segons els àmbits de personalitat considerats en el model evolutiu i que s'han enumerat abans. S'hi inclouen trastorns (depressiu, sàdic, negativista i masoquista) abans no esmentats.

Característiques dels trastorns de personalitat segons els àmbits de personalitat

	Comportament observable	Comportament interpersonal	Estil cognitiu	Imatge de si mateix	Representacions objectals	Mecanismes de defensa	Organització morfològica	Estat d'ànim / temperament
Esquizoide	Impassible	Desvinculat	Empobrit	Autosuficient	Escasses	Intel·lectualització	Indiferenciada	Apàtic
Per evitació	Ansiós	Aversiu	Distret	Alienada	Vexatòries	Fantasia	Fràgil	Angoixat
Depressiu	Abatut	Indefens	Pessimista	Inútil	Abandonades	Ascetisme	Disminuïda	Malencònic
Per dependència	Incompetent	Submís	Ingenu	Inepta	Immadures	Introjecció	Rudimentària	Pacífic
Histriònic	Dramàtic	Buscador d'atenció	Frívol	Gregària	Superficials	Dissociació	Inconnexa	Inconstant
Narcisista	Arrogant	Explorador	Expansiu	Admirable	Artificials	Racionalització	Espúria	Despreocupat
Antisocial	Impulsiu	Irresponsable	Desviat	Autònoma	Degradades	Impulsivitat -actuació	Indisciplinada	Insensible
Sàdic	Precipitat	Aspre	Dogmàtic	Combativa	Pernicioses	Aïllament	Eruptiva	Hostil
Obsessivocompulsiu	Disciplinat	Respectuós	Constret	Escrupulosa	Ocultes	Formació reactiva	Compartimentada	Solemne
Negativista	Ressentit	No cooperador	Escèptic	Descontenta	Vacil·lants	Desplaçament	Divergent	Irritable
Masoquista	Abstinent	Deferent	Insegur	Desmereixedora	Desacreditades	Exageració	Invertida	Límit
Esquizotípic	Excèntric	Reservat	Desorganitzat	Alienadora	Caòtiques	Anul·lació	Fragmentada	Atordit o insensible
Límit	Irregular	Paradoxal	Capritxós	Insegura	Incompatibles	Regressió	Dividida	Làbil
Paranoide	Defensiu	Provocatiu	Suspicaç	Inviolable	Inalterable	Projecció	Inflexible	Irascible

Adaptat de Millon i Davis (1996). *Trastornos de personalidad. Más allá del DSM-IV*.

El model biosocial inicial va influir en el desenvolupament d'un sistema de classificació psiquiàtric que va aparèixer en el *Manual diagnòstic i estadístic dels trastorns mentals* (DSM) de l'American Association of Psychiatry (APA), en la tercera edició, de 1980, amb l'epígraf "Trastorns de la personalitat". En la quarta edició, DSM-IV-TR manté l'estructura d'un model multiaxial, és a dir, s'articula segons diferents eixos, que reflecteixen cada un tipus d'informació:

Eix I: trastorns clínics.

Eix II: trastorns de la personalitat. Retard mental.

Eix III: malalties mèdiques.

Eix IV: problemes psicosocials i ambientals.

Eix V: avaluació de l'activitat global.

Per tant, els trastorns de personalitat se situen en l'eix II, en un sistema que és una manera d'agrupar símptomes i característiques de personalitat d'un individu, per tal de poder definir quadres que en reflecteixin el patró complet de funcionament. Respon, doncs, a la idea de Millon de separar els trastorns

de personalitat d'altres tipus de psicopatologia. A més, en utilitzar diferents eixos se suposa que es pot aprofundir en el significat dels símptomes per a cada pacient en el context de les seves personalitats respectives.

Millon, però, rebutja el sistema d'eixos i considera que l'agrupació per característiques descriptives no té ni lògica ni significat etiològic o pronòstic. A més, considera necessari diferenciar subtipus dins de cada trastorn.

Com es defineix un trastorn de personalitat des d'aquesta perspectiva? Com a un "patró estable d'experiències i conductes que difereixen molt de les expectatives culturals de l'individu", considerant que tenen inici en l'adolescència o principi de l'edat adulta. A continuació, se sintetitzen els continguts que es donen en aquest constructe, perquè pugueu comparar-ho amb la definició de Millon:

1) Patró durador o experiència interna i conducta que es desvia marcadament de les expectatives de la cultura de l'individu. Aquest patró es manifesta en dues de les àrees següents o en més:

- a) cognició (per exemple, formes de percebre i interpretar el jo, els altres i els fets);
- b) afectivitat (per exemple, el rang, la intensitat, la capacitat i l'apropiat de la resposta emocional);
- c) funcionament interpersonal, i
- d) control de l'impuls.

2) El patró és inflexible i incideix en un ampli rang de situacions personals i socials.

3) Indueix malestar o dolor clínicament significatiu en l'àmbit social, ocupacional o altres àrees importants de l'individu.

4) El patró és estable i de llarg termini, el seu inici es pot establir entre l'adolescència i l'etapa adulta primerenca.

5) No s'explica millor com una manifestació o conseqüència d'un altre trastorn mental.

6) No és degut directament a efectes fisiològics de substàncies (per exemple, abús de drogues o medicació) o a una condició mèdica general, com un traumatisme cranial (malaltia orgànica, per exemple).

Quants trastorns de personalitat hi ha? El DSM proposa deu trastorns de personalitat reunits en tres grups, segons les seves similituds. Malgrat la perspectiva categorial, els tres grups es poden considerar dimensions de les disfuncions de personalitat. Més endavant va afegir als apèndixs la personalitat masoquista (autodestructiva), sàdica, depressiva i negativista (passivoagressiva), i ho va acordar amb la classificació de Millon.

Grup	Característiques	Trastorns
A) Rars o excèntrics	Patró penetrant anormal de cognició (per exemple, sospita), expressió (per exemple, llenguatge estrany) i relació amb els altres (per exemple, aïllament).	Paranoide Esquizoide Esquizotípic
B) Dramàtics, emotius o inestables	Patró penetrant de violació de les normes socials (per exemple, conducta criminal), comportament impulsiu, emotivitat excessiva i grandiositat. Amb freqüència presenta <i>acting-out</i> (exteriorització dels seus trets), i causa rabioles, comportament autoabús i enrabiades.	Antisocial Limit Histriònic Narcisista
C) Ansiosos o temerosos	Patró penetrant de temors anormals, incloent-hi relacions socials, separació i necessitat de control.	Evitatiu Dependent Obsessivocompulsiu